

# EIGEN SCHOON

EN

# DE BRABANDER

MAANDSCHRIFT

VAN HET

GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDIG

GENOOTSCHAP VAN VLAAMS-BRABANT



*Wolvertem.  
Schepenzegel van 1527.*

XLVII<sup>e</sup> JG. NR. 11-12 BRUSSEL NOV.-DECEMBER 1964

# GESCHIED- & OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP VAN VLAAMS-BRABANT

(V.Z.W.O. opgericht in 1926; bijl. bij het Belg. Staatsblad van 30-10-1937, nr. 1672)

Stichter: † Dr. Jan Lindemans.

Voorzitter van de Raad van Beheer: J. Verbesselt, Ransbeekstraat 79, Neder-Over-Heembeek.

Hoofdredacteur: Dr. L. de Man, de Man, de Limburg-Stirumlaan 274, Wemmel.

## UITGAVEN

Te bestellen, indien niet anders aangeduid, tegen voorafbetaling van de prijs + 5% kosten  
op de **POSTREKENING 5170.40**

van het

**Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant Brussel.**

### I. Eigen Schoon en De Brabander.

Prijs van het jaarabonnement: Voor de leden: 130 F — In de boekhandel: 180 F.

De volgende jaargangen zijn nog volledig te verkrijgen XXVII (1944), XXVIII (1945), XXXIX (1946), XXX (1947), elk 100 F; XXI (1948) XXXII (1949), XXXIII (1950), XXXIV (1951), XXXV (1952), XXXVI (1953), XXXVII (1954), XXXVIII (1955), XXXIX (1956), XL (1957), XLI (1958), XLII (1959), XLIII (1960), XLIV (1961), XLV (1962), XLVI (1963), elk 130 F.

### II. Monografieën van Brabantse Gemeenten.

Afzonderlijke afleveringen van onvolledige jaargangen, zover de voorraad strekt: 20 F; dubbele afleveringen: 40 F.

Dr. Jan LINDEMANS, *Geschiedenis van Opwijk*, 304 blz., ill. (1937-39), 240 F (voor de leden: 180 F).

Dr. A. SCIOT en Dr. V. VERSTEGEN O.F.M., *Geschiedenis van Attenrode-wever*, 130 blz., ill. (1947), 60 F (voor de leden: 40 F).

Fr. BORGERS, *Geschiedenis van Geetbets*, 276 blz., ill. (1949), ing. 135 F (voor de leden: 90 F).

C. THEYS, *Geschiedenis van Dworp*, 404 blz. ill. (1948) ing. 160 F, gebonden 195 F (voor de leden: 110 en 130 F). - Idem, *Geschiedenis van Kapelle-op-de-Bos*, 272 blz., ill. (1954), 180 F (voor de leden: 120 F) — en J. GEYSELS, *Geschiedenis van Linkebeek*, 270 blz., ill. 300 F (voor de leden: 200 F). — *De geschiedenis van Alseberg*, 540 blz., ill. 250 F.

Jan VERBESSELT, *Het ontstaan, de ontwikkeling en de instellingen van Overijse*, (1955), 144 blz., 120 F (voor de leden: 80 F).

Jan VERBESSELT, *Het Domein van de Abdi van Nijvel in West Brabant* (1957), 241 blz., ill., 280 F (voor de leden: 210 F).

### III. Streekmonografieën en andere Geschiedkundige Studiën.

Jan VERBESSELT, *Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw*. Deel I, 200 F (te bestellen bij de schrijver, mits storting van het bedrag op p rek. nr. 420.475, J. Verbesselt, Neder-over Heembeek).

A. SUYKENS, *Franse Revolutie en Boerenkrijg in Klein Brabant*, 249 blz., ill. — 150 F (voor de leden: 100 F).

J. LINDEMANS, *De heerlijke rechten in 't Land van Asse*, 28 blz.: 30 F (ledenprijs: 20 F).

Prof. Dr. C. LEURS, *De vorstelijke heuvel van Koudenberg*, 68 blz.: 60 F (ledenprijs: 40 F).

Jan VERBESSELT, *Het ontstaan en de ontwikkeling van de stad Vilvoorde*. — 40 F, voor de leden: 30 F. - Idem, *Het ontstaan en de ontwikkeling van de parochie Tervuren*, 40 F, voor de leden: 30 F. - Idem, *Oude cijzen, munten en maten*. — 40 F, voor de leden: 30 F. - Idem, *Amelgem*, 40 F, voor de leden: 30 F. - Idem, *Mansionarii, Meiseneirs of Kossaten, Meiseneirsrechten*, 30 F, voor de leden: 20 F. - Idem, *Oppida in Brabant*, 10 F. - Idem, *De Bevolkingslag van Asse*, 50 F.

J. MERTENS, *St.-Verone's graf te Leeftaal* — 40 F, voor de leden: 30 F.

P. LINDEMANS, *De pachthoven van St Mertens-Lennik* — 20 F

Mr. Dr. A. SCHILLINGS, *Rechtens, misdaden en straffen te Leuven*: 60 F (ledenprijs: 40 F).

A. MEULEMANS, *Leuense Ambachten*: 1. *De Hoveniers, Fruiteniers en Mandenmakers*; 2. *De Barbiers en Chirurgen*. — 3. *De Oudekleerkopers*. — elk nummer 60 F, voor de leden: 40 F

Em. TORFS, *Het Stevenisme in West Brabant*. — 90 F, voor de leden 60 F (uitverkocht).

## RELAAS OVER HET FRANS BEWIND TE KOBBELEM

Tussen oude papieren ontdekten we in het dekanaal archief van Asse een relaas van gebeurtenissen uit de tijd van de Franse verheersing te Kobbegem. Het verhaal beslaat een achttal bladzijden. We kennen er de schrijver niet van. Misschien komt Jacobus De Boeck, pastoor van Kobbegem, hiervoor in aanmerking. Jacobus De Boeck stamde uit Steenbuffel (7 februari 1805). Hij werd in 1827 priester gewijd en in 1829 tot onderpastoor benoemd van Hekelgem. Tussen de jaren 1849-1871 was hij pastoor te Kobbegem. We maken deze veronderstelling, omdat er op het einde van het relaas een aantekening staat over het stichten van een Broederschap van de H. Rozenkrans te Kobbegem in 1851. Dit lijkt wel een typische aantekening voor een pastoor. Dit relaas, na 1850 opgesteld, lijkt te steunen op losse aantekeningen in het bezit van de schrijver en vooral op het verhaal van oudere mensen en op overleveringen die bij bepaalde families, met naam in het relaas vermeld, voortleefden. Men hoort als het ware de dorpsverteller in dit verhaal aan het woord, vooral waar hij namen en plaatsen concreet aanduidt en er bijvoegt, wie nu in die huizen woont.

De hoofdpersoon van dit verhaal is zeker pastoor De Graaf. Zijn eigenlijke naam is Gilbert Jozef De Graux. Hij volgde op het feest van St.-Jan-Baptist 1789 pastoor Jan Baptist De Baetselier op. Te voren was hij 6 jaar onderpastoor geweest te Aarschot en te dien tijde 3 jaar kanunnik en 12 jaar deken van het kapittel aldaar. Uit het relaas blijkt dat wegens onenigheden Kobbegem na herstel van de rust over geen eigen pastoor beschikte en dat pastoor « De Graaf » de dienst van pastoor te Hamme waarnam.

We laten hieronder de tekst van het verhaal volgen. We bewaren zoveel mogelijk woordkeuze en stijl, maar moderniseren de wispelturige spelling.

Ten tijde van de Franse Omwenteling zijn er verscheidene buitensporigheden in de kerk en de gemeente gepleegd. Op een zondag onder de mis, kwamen voor de eerste maal een bende Franse krijgslieden in de gemeente. Ze begonnen met de kerkdeur te bezetten en al de uitkomende personen werden gedwongen hun wapens aan te duiden. Een vreemd geschreeuw verhief zich in de kerk, toen de krijgslieden aan de kerk een krijgswapen afschoten en er luidkeels bijvoegden: « Hij is dood! ». Men dacht dat het laatste levensuur aanstaande was en dat er reeds een inwoner vermoord was. Dit was door de krijgslieden maar gedaan om de inwoners schrik aan te jagen. Een zekere pastoor, genaamd HENRI DE COSTER, kreeg door schrik de vallende ziekte en een andere was de krijgslieden ontsnapt en riep toen hij ongeveer 30 meter gelopen had: « Nog niet dood! », waarop zij een vuurwapen losbrandden, dat hem gelukkig niet bereikte. De gesteltenis van Henri De Coster, door vallende ziekte

veroorzaakt, bracht eindelijk een einde aan de baldadigheden.

Kort daarna werd de kerk van haar sieraden beroofd. De buitensporige krijgslieden verbrandden een deel der kerkmeubelen in de kerk. De kostelijke bleven in hun handen. De klederen van Onze-Lieve-Vrouw werden, na de galons afgesneden te hebben, deels in een herberg, genaamd « ..... », heden bewoond door CAROLUS JACOBS (oud-burgemeester) in de stoof verbrand, niettegenstaande het smeken van de leden van het huisgezin, die echter het geluk hadden er enige te redden terwijl de krijgslieden buiten gegaan waren. Enige personen van de gemeente hadden ondertussen gezorgd enige voorwerpen te verbergen, zoals de troon van Onze-Lieve-Vrouw en van Maria-Magdalena, die heden nog bestaan, die bij J. B. BIESEMANS bewaard werden. De banken en enige andere voorwerpen bij PETRUS VAN DEN EEDE. Enige beelden en andere sieraden bij CORNELIUS VAN OUNSEM en enige bewaarde klederen van Onze-Lieve-Vrouw bij J. B. JACOBS, enz.

Enige dagen later werden al de overgebleven voorwerpen verkocht en de gemeente had het ongeluk te zien, dat het grootste gedeelte van de voorwerpen door oude-klerenkopers uit de stad Brussel en daar omtrent, aangekocht werden. Bijna alle altaar-gewaden waren in handen van deze laatste gebleven. Op de toren was een schoon en zwaar geluid, bestaande uit klokken, waarvan een de naam droeg van Magdalenaklok en ten tijde van donder en bliksem geluid werd.

Het vertrouwen van de inwoners en zelfs van de aanpalende gemeenten was zo groot, dat ze zich van alle onheilen bevrijd achtten, toen ze deze hoorden luiden. Oude inwoners getuigen dat zelfs personen van Merchtem naar Brussegem kwamen om te horen en te vernemen, dat de donderklok te Kobbegem luidde. Met voldoening stippen ze aan, dat er nooit een ongeval door de bliksem in de gemeente veroorzaakt is. De vermaarde klokkenluiders van St.-Martens-Bodegem werden somtijds geroepen, wanneer de drie klokken moesten geluid worden. Deze werden met de Omwenteling uit de toren gehaald en de personen die geroepen werden om hieraan te helpen, hadden bijna alle midde-len uitgedacht om er zich aan te onttrekken. J. B. BIESEMANS werd bij de smid gezonden om een zware hamer, maar kwam niet terug. Eindelijk, na veel moeite, gelukte het hen deze uit de toren te werpen, maar ze bleven ongeveer 14 dagen aan de kerk op een wagen staan, terwijl de inwoners een wakend oog hielden om zich aan dit snood werk te onttrekken. De vrees van verraden te worden was de grote hinderpaal die de inwoners weerhield de klokken of andere voorwerpen te verbergen. Het kruis werd door een schaliedekker van Asse, ROSETTE, van de toren gehaald en bijna het laatste van al de omliggende dorpen weder opgeplaatst. Het werd er tot twee of driemaal toe afgeworpen. De schade hierdoor aan het dak van de toren en aan het kruis toegebracht, was aanzienlijk, gelijk men uit de

rekening van C. VANOUNSEN, in die tijd tresorier van de kerk, kan zien.

De godsdienst geschiedde in het geheim. DE GRAAF, terzelfder tijd pastoor in de gemeente en deservitor van Bollebeek, vluchtte in het wreedste der vervolgingen in een arm en klein huisje, bewoond door JACOBUS DE VISSCHER, waar hij enige nachten op het koolzaadstro sloiep. Van daar begaf hij zich in het huis van PETRUS VAN DEN EEDE, heden bewoond door ENGELBERTUS DE KNOP, waar hij in de schuur de biecht hoorde en in een kamer van het pachthof DE TOREN de H. Kommunie en andere H. Sakramenten uitreikte en bediende. Daar zich niet meer veilig gelovende, vluchtte hij op het pachthof DE KOEWEIDE genaamd (doorstreept DEN BRAMENBOSCH) onder Bollebeek, heden HEYMANS, waar hij gedurende 11 maanden verbleef, de H. Sakramenten aan de inwoners van beide gemeenten bediende dit in het jaar 1798. Zekere nacht was hij verdwenen en niemand van het huisgezin wist waarheen hij gevluht was. De nacht daaropvolgend werd het huis bezet door 40 krijgslieden onder het geleide van een officier. Men verplichtte het huisgezin de deuren te openen en geheel het pachthof werd doorzocht en de hond werd het eerste slachtoffer van hun wraak. Een oude religieuze van Ter Kameren was terzelfder tijd op het pachthof. In de kamer van diezelfde kapt en ze overall met de sabel en dachten dat DE GRAAF onder hunnen slagen gesneuveld was; maar de waterpot der religieuze alleen was er onder bezweken. Dit pachthof staande in een veld tussen de gemeenten Asse, Bollebeek en Kobbegem was de schuilplaats van verscheidene priesters. Mr. LEUCTIS (sic.) prior der abdij van Grimbergen en pastoor van het gasthuis van Asse kwam er twee nachten slapen: De deken van Ossel... verbleef er enige dagen en las de mis op het pachthof DEN BRANENBOSCH alsook een zekere pater VAN OLM. De gewijde steen van dit altaar werd na de mis door VAN DEN HEUVEL op de zolder in een hoop hop verstoken. CAROLUS VAN DEN DRIESSCHE pastoor van Erpe en Delftinge (Oostvlaanderen) kwam ook op het pachthof naar de steen vragen om mis te lezen gelijk hij zijn familie ging bezoeken. De pachter VAN DEN HEUVEL zegde hem, dat hij niet wist waar de steen lag. Hij herinnerde zich dat hij vroeger nog bij hem geweest was, vergezeld van een kommissaris en hij dierf hem uit wantrouwen niet bekend maken, dat de steen in zijn huis was. Iets later kwam DE GRAAF eens op het pachthof en niemand herkende hem. Hij droeg een oude kazak met grote blinkende knoppen en een hoed met twee kanten gelijkende op deze die de scheerslijpers van die tijd droegen.

Intussen bediende een pater, VERMEIREN genaamd, de H. Sakramenten in het pachthof VAN DEN BORRE te Bollebeek, waar de inwoners van Kobbegem hun godsdienstige plichten dag en nacht verrichtten.

Intussen ontmoetten enige inwoners hun herder te Brussel waar hij in verkleeding en met een pruik op het hoofd door enige

lieden herkend werd, die daar ter markt kwamen. De koster der kerk L.J. STRAETMANS las intussen 's zondags en 's heiligen-dags de H. Rozenkrans op het kerkhof vergezeld van enige inwoners. Nadat de rust een weinig hersteld was kwam pastoor DE GRAAF terug in de gemeente en bediende ongeveer 4 jaren de H. Sakramenten in het huis van de koster STRAETMANS, heden bewoond door J.B. VAN ROY.

Er was door de Franse overheid een vrijheidsboom op het dorp geplaatst welke op een nacht afgehakt was. De regent der gemeente ROBBRECHT vrezende van verraden te worden indien hij zulks niet te kennen gaf, liet zulks met verzachtende omstandigheden weten. Enige dagen later werd de gemeente geplaatst met een groot getal krijgslieden, zodanig, dat een gezin met 6 à 7 dagwand land 5 à 6 krijgslieden moest onderhouden. Drie personen EIGIDIUS BERCKMANS, JAN en FRANS DE PROOST werden onschuldig in de gevangenis gezet ongeveer drie maanden lang. Eindelijk na al deze verliezen werd de gemeente verplicht om zonder aarzelen een zekere som op te brengen, wilde ze er niet toe gedwongen worden. Dit werd gedaan door C. VAN OUNSEM, die ze in rente op de gemeente nam.

Na de herstelling van de rust is de gemeente nog enige tijd zonder pastoor geweest ter oorzake van onenigheden onder de inwoners ontstaan over het betalen der toelage nodig om een pastoor te onderhouden.

De lichamen werden intussen te Hamme begraven waar DE GRAAF pastoor was. Na de vrede van 1815 heeft de gemeente meer rust genoten. De kerk door de grote verliezen, die ze ondergaan had, heeft deze tot heden slechts kunnen herstellen inzonderheid wat betreft de altaargewaden.

De remonstanie, een oud en kostbaar stuk, is aan de roof-zucht ontsnapt gebleven.

De toren bezit een fraaie klok wegende ongeveer 700 kg., waarop te lezen staat:

«Expensis fabricae de Cobbehem hic rite existo ornorque: turre ad sacrificium jugiter vos vocabo.

Me susceperunt CAROLUS JACOBS, bougimaster et ANNA CATHARINA WAUTERS. JAMES BASTIEN, fondeur 1840.

Parochie pastore Wouters».

Van de ene kant staat het beeld van Onze-Lieve-Vrouw en van de andere kant een kruisbeeld op de voet van de klok.

Op een kleine er neven staat:

«ALEXANDER SLOTMANS, abbas Parcensis  
L. VAN DER BORGHT, supper? 1748».

De goederen der kerk die onder de Franse omwenteling aan het gasthuis van Asse zijn gegaan, zijn aan de kerk terug gegeven, dit volgens een dekreet van Willem, koning der Nederlanden, ten jare 1827.

De kerk bezat vele goederen alsook de kosterij, welke laatste in het bezit zijn van het godshuis van Brussel.

Het pastoreel huis was de voornaamste wapenplaats der

krijgslieden ten jare 1815, wanneer de verbonden mogendheden de keizer der Franssen overwonnen en deze laatste in februari 1815 uit zijn ballingschap gevlucht was. Dan was de pastorie de muziek- of toonkundige oefenplaats der Brunswijkse muzikanten. De grote zaal der pastorie werd tot hun oefenplaats bestemd. Des zondags voormiddags kwamen de krijgslieden van andere gemeenten die daarvan deelmaakten in de pastorie bijeen om de oefeningen bij te wonen. Daags voor de veldslag van Waterloo 17 juli 1815 verlieten ze deze om er niet meer weer te komen.

De kerk bezit een klein orgel, dat door een groter komt vervangen te worden door DE VOLDER, orgelmaker te Brussel. Op 17 december is in de parochiale kerk de broederschap van de heilige Rozenkrans met veel luister ingesteld, heden tellende ... leden».

J. SPANHOVE, msc.

---

## UIT OUDE PAPIEREN

### EEN WOEDENDE PACHTER

Van oudsher was het in onze gewesten het gebruik, na het binnenhalen van de oogst, de arme lieden van het dorp toe te laten de nog overblijvende halmen op te rapen. Anders was het gesteld wanneer de hopen nog op 't veld stonden, omdat er dan vaak misbruik uit voortvloeide.

Guilliam Van Dussel, pachter van het Neerhof binnen het Benedictinessenklooster van Vorst, werd in augustus 1699 voor de lokale schepengbank gedaagd wegens kwetsuren toegebracht aan de weduwe Hendrik Van Praet, geboren Joanna Vandermeiren.

Deze laatste bevond zich «omtrent de sesse weken geleden beneffens andere vrouwen ende kinderen op het land van den gedaagde alwaer de graenen gebonden waren ende in hopen oft thienlingen gesteld».

Aangezien zij zich bij zijn verschijnen niet dadelijk terugtrok, zeggende dat zij niets misdeed, bracht hij haar «soo instantelyck eenen furieuzen slag met eene gaffel op het dik van haer slincke been». In een gebaar van zelfverdediging had zij de gaffel vastgegrepen en deze «liber gecregen hebbende kwam gedaagde met groot boosheid met het scherp der selver gaffel tot voor haer seggen in substantie met grove ende boose woorden: gaet van hier oft ik steek dat door u dermen».

Her slachtoffer dat het been nog niet «in eeniger manieren kon boogen» had vijf weken te bed gelegen onder behandeling van Meester Chirurgijn Jacobus Devos uit Brussel, die zich nog liet bijstaan wegens «de miseraeble staat van de quetsure» door Meester Panteras, eveneens chirurgijn binnen Brussel.

De aanklaagster vroeg schadeloosstelling voor smart en de gedragen kosten. Ze was moeder van 5 kinderen.

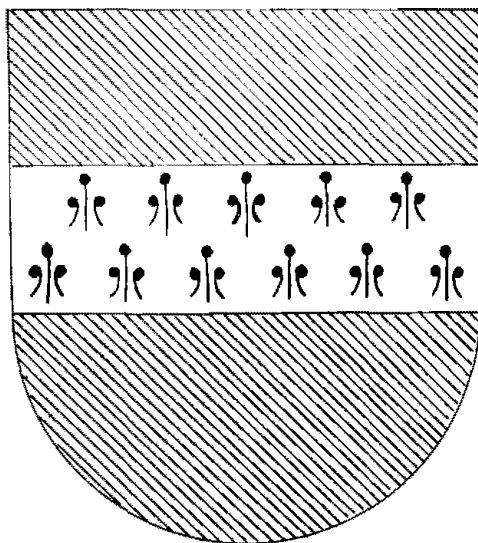
(Schepengriffie Vorst, nr. 3366.)

H. HERDIES

## HET WAPEN VAN DE RIDDERS VAN LEDEBERG

Het wapen van Pamel, zoals we het nu terugvinden op alle stukken die van de gemeentesecretarie uitgaan, vertoont een schild met groen veld, waar een dwarsbalk van hermelijn doorheen loopt. In de oude heraldische terminologie heette dat: **van sinopel met een faas van hermelijn**. Dit wapen werd aan de gemeente toegekend enkele jaren vóór de eerste wereldoorlog, toen de heer C. Frans van Mieghem burgemeester was (K.B. van 27 dec. 1910). Een fraaie uitvoering ervan in kleuren versiert sinds jaar en dag de top van het altaar in de kapel van Ledeberg.

Feitelijk is dit het wapenschild van de familie d'Ongnies, die meer dan anderhalve eeuw de heerlijkheid Pamel-Ledeberg in leen hield. Sedert Anna de Croy in 1618 huwde met Claude d'Ongnies, heer van Coupigny, tot op het einde van het Ancien-Regime, is de heerlijkheid in het bezit van dezelfde familie gebleven. De laatste erfgename was Maria-Josepha d'Ongnies, die in 1778 trouwde met graaf Willem de Merode. Om aan te knopen met de toestand vóór de Franse inval werd het wapen van de Ongnies door de gemeente overgenomen.



*Het gemeentewapen van Pamel.*  
(Getekend door de h. M. Urmel.)



gemeentewapen van Pamel  
bron: Heraldry of the world  
bijgevoegd in 2017

Het oudste adellijke wapenschild in de geschiedenis van de gemeente is het natuurlijk niet. Talrijke riddergeslachten zijn de Ongnies voorafgegaan en ieder voerde zijn eigen stukken, figuren en kleuren. In deze bijdrage behandelen we het wapen van de oudstgekende titularissen van de heerlijkheid, de ridders van Ledeberg. We willen trachten alle belangwekkende gegevens hieromtrent te bundelen en meteen te bewijzen dat het beroemde



Merchtemse herengeslacht Hobos met het Ledebergse verwant was. Dit menen we aanvaardbaar te kunnen maken én door een vergelijken van hun zegels, én door het aanvoeren en interpreteren van een paar teksten uit het archief van de Abdij van Ninove.

## De Grimbergse Oorlog

De onbekende middeleeuwse auteur die het kleurrijke verhaal van de Grimbergse Oorlog dichtte, verwerkte zijn epische stof ongetwijfeld in het begin van de veertiende eeuw, toen de berijmde historie aan de orde van de dag was. Reeds meer dan anderhalve eeuw was het toen geleden dat de jarenlange strijd tussen de hertog van Brabant en de heren van Grimbergen uitgevochten werd. Kan het ons dan verwonderen dat latere historici die het werk kritisch onderzochten, de auteur op menige onjuistheid betrapten?

Het zal dus wel waar zijn dat men het relaas van de Grimbergse Oorlog in zijn geheel niet als authentieke geschiedschrijving moet beschouwen. Zo treden er een aantal ridderlijke personages in op, die men in de toenmalige oorkonden nergens aantreft. Dit geldt ook voor de twee Pamelse edellieden aan wie een rol wordt toebedacht: Diederik van Ledeberg en Willem van Pamel.

Toch zien we ons verplicht gewag te maken van wat de dichter over hen getuigt. Niet enkel omdat hij ze laat aanstormen te paard, goed herkenbaar op het veld aan de figuren en kleuren die ze voeren op schild en paardedeken; of omdat hij ze volgt in hun kamp tegen twee ridders uit het Grimbergse konroot. Het is vooral omdat we hun wapentekens, zoals ze hier beschreven staan, elders ook terugvinden op de zegels van Pamel en Ledeberg. Of, om het klaarder te zeggen: de dichter kan de namen van menig edelman en ook van Diederik van Ledeberg en Willem van Pamel gewoon verzonnen hebben, maar de schildtekens en -kleuren van beide families schijnt hij beter te kennen. Geen wonder dat pater J. van Mierlo onderstelt dat de auteur best een wapenheraut kan zijn geweest, omwille van de heraldische kennis waarvan hij blijk geeft.

Laten we de teksten nu spreken. In het gewoel van de beslissende slag neemt Diederik van Ledeberg het op tegen de heer van Hamme, een Frans ridder uit Vermandois, die in de rangen van de «Grimbergers» strijdt. De kopiist van het Brussels handschrift stelt Diederik voor als een machtig Brabants ridder: «een heere fier, van Brabant een groot ghenoot». Beide ridders stormen op elkaar in «als vliegende pijlen». De schilden kraken onder de stoot van de speren en de ruiters worden uit het zadel gelicht. Ze springen recht, grijpen naar hun zwaard en willen mekaar weer te lijf. Maar ondertussen zijn beiden reeds omringd door hun gevolg en worden ze weer te paard geholpen. Hiermee breekt ook de dichter het relaas van Diederiks bitsige kamp af. Hier volgt dan de volledige passus:

*Daer een here quam gereden schiere,  
Van Brabant een genoot;  
Syn baniere was al root,  
Drie ruten van selvere daerinne,  
Talewert staende, als ic versinne:  
Van Ledenberghe heet hi heer Diderijck.  
Sijn scilt, sijn wapenroc was gelijk  
Sire baniere, die ic seide u.  
Ooc sat hi op een ors nu  
Met sinen teekene oertoghen;  
In sijn hant haddi, ongeloghen,  
Een starc spere ende sloech met sporen.  
Den here van Hamme heefti vercoren,  
Die hi voor hem sach houden daer.  
Oec wert hy sijs wel ghewaer,  
Ende stierde op hem d'ors aldaer;  
Dus so quamen si voere waer  
Alle beide op die wile  
Rechte als twee vliegende pile,  
Ende elc geraichte wel  
Den anderen in dat nytspel  
Op den scilden, die si dair hilden,  
Weder si wilden ofte en wilden.  
Daer si elc den anderen staken  
Horde men die scilden craken,  
Ende vielen beide ter erden neder;  
Maer cort si opscoten weder,  
Ende toghen die zweerden uten scoe;  
Sy souden mallic anderen toe  
Hebben ghegaen; maer dat benam  
Dat volc dat daer tusschen quam,  
Ende dadense monterten op haer orsse (1).*

Zonder de authenticiteit van namen en feiten te willen verdedigen, stellen we toch vast dat de dichter een tamelijk hoge dunk moet hebben gehad van de macht van het Ledebergse geslacht. Hij laat Diederik het strijdperk inrijden niet als een gewoon ridder, maar als een baanderheer die een banier voert waarop zijn wapen prijkt. Dit embleem staat ook op paardedeken, schild en wapenrok. Dezelfde indruk van macht ondergaan we, wanneer Diederik Brussel binnenrijdt in gezelschap van de heren van Trasignies en Wedergraat:

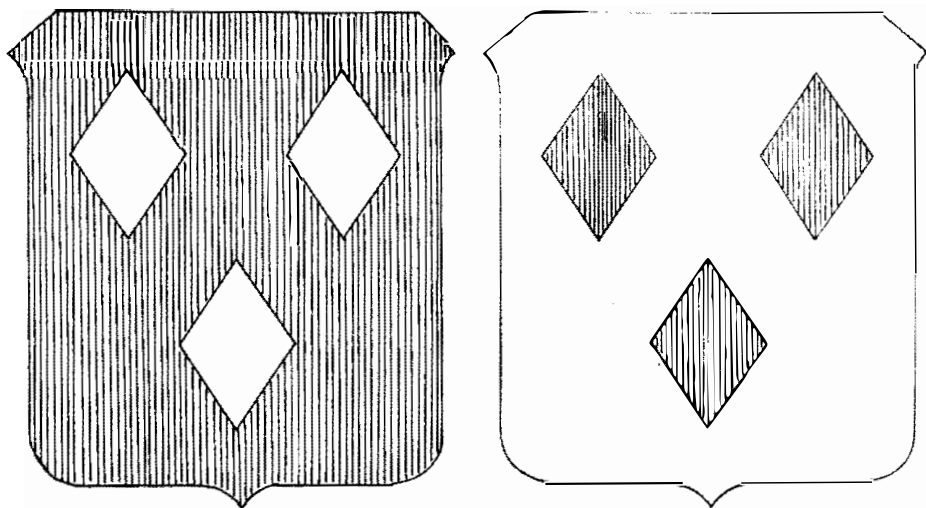
*Oock quam daer, als ick verstaer,  
Die heere van Lederberghe, heer Diderijck,  
Met alle sijn maeschap ruddelick  
Die hy hadde onder syne vane (2).*

Onbekend met de streek en met de plaatselijke toestanden was de auteur niet. Anders zou hij de drie heren van Ledeberg, Trasignies (Meerbeke-Neigem) en Wedergraat (Eichem-Appelterre) niet samen hebben vernoemd. Verder voert de schrijver geen enkel ander ridder uit de onmiddellijke Brabantse buurt ten tonele. De heren van Meldert, Asse en Gaasbeek zijn de dichtstwonende genoten in de strijd. Dit alles leidt ons ertoe de be-

---

(1) Serrure en Blommaert, De Grimbergsche Oorlog II, vv. 3281 tot 3312.  
(2) Id., Deel I, vv. 277-281.

denking te maken, dat het Ledebergse leen belangrijker moet zijn geweest dan menig ander. Ook in de tijd toen de dichter schreef, te meer omdat hij nog een tweede Pamel's ridder laat optreden.



*De schilden van Diederik van Ledeberg en Willem van Pamel  
zoals ze in de uitgaaf van Serrure en Blommaert verschenen.  
De ruiten zouden echter paalsgewijs geplaatst moeten zijn.  
(Getekend door de h. M. Urmel.)*

Die Willem van Pamel wordt eveneens tweemaal geciteerd. Eerst wanneer de vier voogden van de hertog de Brabantse ridders samenroepen na de nederlaag te Nettelaar. Daar verschijnt hij na Florens van Hobos en Gosen van Pollare (3). In de definitieve slag wordt hem een belangrijker rol toebedeeld. Hij krijgt het aan de stok met een ridder uit het Grimbergse kamp, Geraard van Herlaar, een dorp in de nabijheid van 's-Hertogenbosch. Ze rennen op mekaar in en hun speren breken de schilden. Dan trekken ze hun zwaard en willen nijdig voortvechten; maar hun paarden zijn driftig geworden en hollen een andere kant uit. Deze tekst luidt aldus :

*Al dair quam in overmoede  
Her Willem van Pamele ghereden snel  
Op een ors, ghewapent wel,  
Dien hi dede löpen met toerne groot.  
Al wit met drie ruten root  
Was tornekeel ende scilt,  
Dien hi daer vore hem hilt.  
Te her Gerarde wert, son der beide,  
Kinde hy over de heide,  
Wat d'ors conste gherinnen,  
Ende gheraicten beneden den kinnen  
Op den scilt, aen dat canteel;*

(3) Id., Deel I, v. 5235.

*Al was hy te voren geheel,  
Hy viel in stucken nu op 't sant;  
Oic brac 't spere te hant.  
Her Willem van Pamele stacken weder,  
Dat hy nu was ghevallen ter neder;  
Doch onthilt hem ende trac 't sweert  
Dat hy lief hadde ende weert,  
Ende sloecher her Willem met,  
Dat hy hem heeft den scilt ghesplet;  
Maer 't sweert ontscoet op de plate;  
Doch tumelde d'ors op de strate.  
Die slach was so vreselike groet,  
Met haesten dat d'ors op scoet,  
Ende her Willem scoet ten swærde  
Ende waende slaen her Geraerde  
Op den helm, sijt seker das;  
Maer d'ors in lopen comen was,  
Ende droechen hene dor den strijt.  
Dies hadde her Willem groten nijt,  
Ende was tornich ende erre met.  
Her Gerart hadde hem, dat wel wet,  
Oic wel gerne omme gbekeert;  
Maer d'ors daer hy op was ghemonteert  
En conste hy wederhouden niet,  
Ende als her Gerart dat siet,  
Voer hi vreselike striden  
Achter ende voir in allen siden,  
Ende sloech dair enen metten sweerde  
Dat hem 't hoet viel op de eerde:  
Sijn zweert was van scerper sneden (4).*

Wat ons in het relaas van deze nogal stereotiepe krijgstone-  
len het meest aanbelangt, zijn de wapens. Van Diederik zegt de  
dichter: «*Syn baniere was al root/Drie ruten van selvere daer-  
inne/Talwert staende als ic versinne*». Volgens hem voeren de  
heren van Ledeberg op een rood veld drie zilveren ruiten, die  
«te dale waarts» staan: naar beneden toe, dus onder mekaar of  
paalsgewijs geplaatst.

Willem van Pamel voert «*al wit met drie ruten root*» op  
wapenrok en schild, want bij hem is er geen spraak van banier.  
Dezelfde stukken dus als Diederik van Ledeberg, al voegt de  
auteur er ditmaal niet aan toe hoé deze ruiten op het veld ge-  
plaatst staan. Het zijn ook dezelfde kleuren, maar ze werden  
geruuld: rood wordt wit en omgekeerd. Deze kleurverandering  
is ongetwijfeld een breuk: de ridders van Ledeberg en Pamel mo-  
gen als verwanten worden beschouwd. Dit was ten andere ook  
zo in de dagen dat de dichter zijn werk schreef; wellicht heeft  
deze stand van zaken hem ertoe verleid deze verwantschap te  
antidateren. Wel spreekt hij nergens over enige gemeenschap tus-  
sen beiden; hij laat ze zelfs nooit samen aantreden of optrekken.  
Toch kan het geen louter toeval zijn dat hij ze met dezelfde wa-  
pentekens bedenkt, des te meer omdat de zegelbeschrijving van

---

(4) Id., Deel II, vv. 4180 tot 4221. - Een paar woordverklaringen: tor-  
nekeel: wapenrok; canteel: rand; onthilt hem: hield zich kloek, hield  
zich staande, hield vol; erre: ar, toornig, woedend.

de Ledebergse en Pamelse heren beantwoordt aan zijn getuigenis. Dat bewijzen we straks.

De afbeelding van beide wapenschilden, zoals ze in de uitgave van Serrure en Blommaert voorkomen, lijkt ons echter niet helemaal juist. Alvast niet voor Diederik van Ledeberg. Terwijl de tekst duidelijk spreekt van drie ruiten die «talewert» of onder mekaar staan, heeft men ze in het boek een andere schikking gegeven: twee staan boven op gelijke hoogte; de derde eronder, tussen de twee in. Op een gelijkaardige manier heeft men ze op het wapenschild van Willem van Pamel geschikt. Hier was wel geen enkele aanduiding die de plaatsing omschreef; maar omwille van de familiegemeenschap waarvan boven sprake, zijn we van oordeel dat de tekenaar ook hier verkeerd heeft geïnterpreteerd (5).

Hiermee besluiten we de bespreking van de teksten uit de Grimbergse Oorlog. Spijtig genoeg wordt het wapenschild van de heer van Hobos er niet in beschreven. Driemaal heeft de dichter het over hem en één keer noemt hij hem Florens. Ook Florens staat in het kamp der Brabanders; maar hij wordt door de auteur niet speciaal bedacht in het tumult van de strijd, zodat we de beschrijving van zijn symbolen missen.

### **Wat de zegels vertellen**

Wellicht hadden we voorgaande teksten onbesproken gelaten, indien de bewaard gebleven zegels van de heren van Pamel en Ledeberg de voorstelling van de dichter twijfelachtig hadden gemaakt. Het tegenovergestelde is echter waar. Zowel de zegels van Willem II van Ledeberg als van Jan van Pamel vertonen de wapentekenen die Diederik van Ledeberg en Willem van Pamel in de Grimbergse Oorlog voerden. Alleen zeggen deze zegels ons natuurlijk niets over de respectieve kleuren van schildveld en ruiten.

Van de drie vroegstgekende Ledebergse heren is er geen zegel bewaard. Het waren achtereenvolgens van vader op zoon - en deze afstamming wordt door de oorkonden klaar bewezen: Wouter Hawel ( $\pm$  1162 - 1188), Willem I (1188 -  $\pm$  1239), Egidius of Gillis ( $\pm$  1239 -  $\pm$  1245). Toch weten we met zekerheid dat Willem I een zegel had, en zonder twijfel gebruikten ook zijn vader en zijn zoon er een. De zoon van Egidius, Willem II van Ledeberg, liet ons drie zegels na, die hangen aan oorkonden uit het archief van de abdij van Ninove. Ze dateren uit de jaren 1260, 1268 en 1282 (6). Twee ervan zijn beschadigd, alhoewel de emblemen op het schild nog duidelijk zichtbaar zijn. Alleen het zegel van 1282 is ongeschonden.

- 
- (5) Serrure en Blommaert hebben in hun uitgave 78 gekleurde wapenschilden ingelast, uitgevoerd naar de beschrijving die de dichter ervan geeft. Verdeeld over drie reeksen, staan ze achtereenvolgens op het einde van Deel I, ongeveer in het midden en op het einde van Deel II.
- (6) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nrs. 230, 237 en 252.

## 1. Het zegel van Willem II

Hoe ziet nu het zegel van Willem II eruit? Vermits het reeds beschreven werd, steken we van wal met een paar getuigenissen. A. Wauters schrijft dat Willem «portait sur son sceau un écu chargé de trois losanges en pal» (7). De Raadt is omstandiger: «trois losanges, accolés en pal, touchant tous les bords de l'écu» (8). In het Nederlands heet dat: drie aaneengesloten ruiten, paalsgewijs geplaatst, die alle de schildstanden raken.

Alhoewel de heraldiek geen stokpaardje van ons is, wagen we toch de kleine opmerking, dat op zegels van Willem II de drie spitsruiten elkaar feitelijk niet raken en evenmin de schildranden. Om een gelijkaardige reden zijn we van oordeel dat de afbeelding van het schild in De Raadt, met de werkelijkheid niet klopt. De fotografische reproductie van het zegel levert er het bewijs van. Heeft de auteur bedoeld dat - heraldisch gezien - de ruiten mekaar hadden moeten aanstoten? Mogelijk. Ze doen dit ook op het zegel van Hobos en op dat van Jan van Pamel, waarover we het straks hebben.



*Zegel van Willem II  
van Ledeberg.*



*Zegel van de schepenen  
van Ledeberg.*

Wat er ook van weze, we krijgen hier de drie ruiten terug, waarvan spraak is in de Grimbergse oorlog. Hun stand is dezelfde: ze staan onder mekaar, paalsgewijs. Of ze oorspronkelijk al dan niet elkaar raakten, is van minder belang. En vermits de dichter van het krijgsverhaal het bij het juiste eind had voor ~~wat de wapenbloemen betrof~~, zullen we hem ook voorlopig ge-

---

(7) A. Wauters, Histoire des Environs de Bruxelles I, blz. 285.

(8) J. Th. De Raadt, Sceaux et Armoiries des Pays-Bas et des Pays avoisinants II, blz. 325. Voor de afbeelding van het zegel, Deel I, achteraan, blz. 13.

ioven voor de kleuren: rood veld en witte ruiten. Voegen we hier nog aan toe dat het zegelomschrift luidt: + S. WILLELMI. DNI. DE. LEDEBERGHE.

## 2. Het zegel van Jan van Pamel

Het charter van 1282 is het laatste teken van leven dat Willem II ons naliet. Zijn overlijden moet tussen 1282 en 1290 worden gesitueerd. Er wordt ondersteld dat hij kinderloos stierf, omdat het leen in handen komt van Jan van Pamel, die zich in twee bewaard gebleven oorkonden heer van Pamel én Ledeberg noemt. Deze Jan was de zoon van Godfried van Pamel, die in 1267 als leenman van Willem II voorkomt (9), en een domstadium bij de oude kerk bewoonde. Jong kan Jan van Pamel niet meer zijn geweest: niet alleen had zijn voorganger ongeveer 40 jaar de titel van de heerlijkheid gedragen; het staat ook vast dat zijn vader, zijn moeder Margareta en zelfs zijn vrouw Imeine reeds vóór 1300 gestorven waren. En lang heeft hij niet meer geleefd, want vóór 1308 werd hij reeds opgevolgd door zijn dochter Margareta, die met Reinier de Bornival was gehuwd (10).

Dat Jan van Pamel tot een aanverwante tak van het Ledebergse geslacht behoort, werd vroeger al door A. Wauters gesuggereerd. Deze auteur is van mening dat zijn vader Godfried een zoon was van Bernard van Pamel, op zijn beurt een zoon van Willem I (11). Deze onderstelling is niet onmogelijk. Doch Bernard had ook een zuster Margareta, die in een Grimbergse oorkonde van 1240 vernoemd wordt (12). Vermits Jans moeder dezelfde naam droeg, is het eveneens aanvaardbaar dat deze Margareta met Godfried van Pamel zou zijn gehuwd.

Hoe de vork tenslotte aan de steel zit, feit is dat Jan, samen met andere vazallen van de heer van Grimbergen, wordt opgeroepen in 1290 (13). Daar wordt hij aangediend als *Jan van Ledenberghe*, wat eens te meer pleit voor zijn verwantschap met de heren van dit huis. Samen met hem treedt nog een andere telg van dit geslacht op: *Jacob van Ledenberghe*. Dit kan moeilijk iemand anders zijn dan de zoon van Egidius en de broer van Willem II, als zodanig vermeld in een charter van 1267 (14). En vermits Willem II zelf in de akte van 1290 niet meer gesignaleerd wordt onder de leenmannen van Grimbergen, mogen we aanvaarden dat hij niet meer in leven was en dat Jan van Pamel op dat ogenblik reeds beide lenen op zijn naam had verenigd.

---

(9) R.A.G., Cartularium, nr. 235.

(10) Id., nr. 295, en Supplement 1308.

(11) A. Wauters, Histoire des Environs de Bruxelles I, blz. 285-286.

(12) J. Verbesselt, Het Hof en Klooster te Nieuwenrode, E.S.B., XLVIE Jg., nr. 11-12, blz. 478.

(13) J. Lindemans, Oude Oorkonden betreffende de meiseniers van Grimbergen, E.S.B., 1941, blz. 193-203.

(14) J. J. De Smet, Corpus Chronocorum Flandriae II, nr. 235.



*Zegel van Jan van Pamel.*

*Tegenzegel van Jan van Pamel.*

Het laatste en misschien het meest doorslaggevende bewijs van zijn afstamming, is zijn zegel. Het hangt aan een oorkonde van 1300 en is nogal sterk beschadigd, zodat ongeveer de helft van het randschrift verloren ging en een stuk van het schild (15). De nog leesbare tekst van het omschrift luidt: S. JOHANNIS DE PAMELE... Van de linkerzijde is niets meer overgebleven. Daar stond ongetwijfeld: ET DE LEDEBERGHE. Zo betitelt hij zichzelf in de diploma's van 1295 en 1300. Op het tegenzegel - want Jan is de eerste van zijn familie die zich ervan bedient staan dezelfde symbolen op de voorkant, maar de legende behelst uitsluitend de vermelding: S. JOHANNIS DE PAMELE. Hier is er van Ledeberg geen spraak. De omtrek is ook te minem.

Verder heeft Jans zegel een ietwat grotere doorsnee dan dat van zijn voorganger. Misschien is dit het gevolg van de samenvoeging van de twee lenen? Het schild vertoont dezelfde drie ruiten als dat van Willem II. Ze zijn eveneens paalsgewijs geplaatst. Het enige onderscheid bestaat hierin dat de ruiten elkaar raken. Ook op het tegenzegel. In het schildhoofd staat een barensteel met vijf hangers die over de bovenste ruit heenlopen. Een van die hangers is door de afbrokkeling onzichtbaar geworden. Deze barensteel is een breuk, die iets te maken heeft met zijn verhouding tot de familie van de Ledebergse ridders. Ook in het wapenschild van Bernard van Pamel komt een barensteel voor, maar slechts met drie hangers (16).

---

(15) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nr. 295.

(16) Ibidem, nr. 204 (1247). Deze ridder die zich op zijn zegel Bernard van Ledeberg noemt, voert nochtans de gebruikelijke drie ruiten van zijn geslacht niet. Onder de barensteel is het schildveld helemaal geruit.

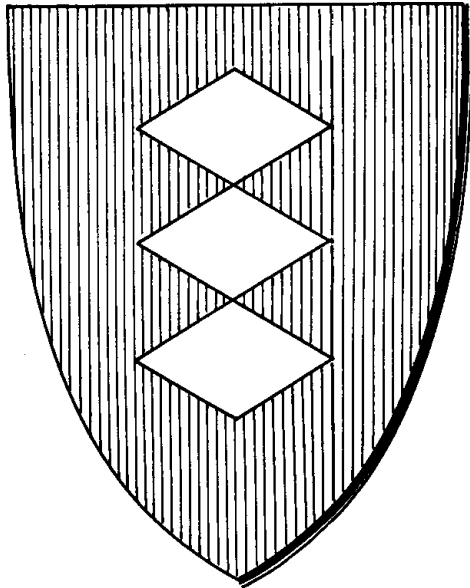


Nogmaals vinden we dus bewaarheid wat de poëet van de Grimbergse Oorlog over de wapenstukken van de heer van Pamela wist te vertellen. Althans voor wat de drie ruiten betreft. Het sterkt ons vermoeden dat hij van eigentijdse of pas voorbije toestanden moet zijn uitgegaan om ze over te dragen in de periode waarin zijn episch verhaal zich ontwikkelt.

### 3. Het schepenzegel

Terloops een woord over de schepenzegels. De beschrijving ervan ligt wel niet in de lijn van onze titel, maar omdat ze hangen aan oorkonden die zoëven besproken werden (1268 en 1282), en omdat de tekening die erop voorkomt zo typisch is, menen we deze uitweiding te kunnen rechtvaardigen. Alleen het schepenzegel van 1282 bleef ongeschonden; twee andere die behouden bleven, hebben schade geleden (17).

Op de zegelrand lezen we: + SCABINORUM. DE. LEDEBERGĀ. In het midden is een toren of kapelletje met spits dak afgebeeld. Dit gebouwtje staat op een verhevenheid die voorgesteld wordt door vier boven elkaar geplaatste balken of treden, die op hun beurt door pijlers worden geschraagd. Links en rechts van het torentje een boomtak.



*Wapenschild van de familie Hobos.*  
(Getekend door de h. M. Urmel.)

Zonder twijfel moeten we aan al deze elementen een symbolische betekenis toekennen. Anders gezegd: we staan hier voor een 'sprekend zegel', waarop alle tekens zin en betekenis hebben. De centrale tekening op het zegelveld kan moeilijk wat anders zijn dan de ruw geschetste voorgevel van de toenmalige ka-

(17) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nr. 252.

pel van Ledeberg. En omdat ze oprees op de top van een steile heuvel en omringd was door een hoogstammig beukenbos waarvan nu nog gedeelten bestaan, heeft de zegelsnijder deze twee kenmerkende aspecten doen spreken op het zegel: de hoogteligging door de toevoeging van vier trappen aan de voet van de kapel; de bebossing er omheen door de omlijstende boomtakken.

De eerste echo van de bedrijvigheid van een schepenbank ten onzent vangen we op in 1227 (18). Soms vinden we geen bepalende omschrijving van het leengebied dat aan hun macht is onderworpen; dan weer noemen ze zich schepenen van Pamel zoals in 1247, of van Ledeberg zoals in 1260, 1267, 1281, 1289; dan weer van Ledeberg en Pamel in 1270 en 1271 of van Pamel en Ledeberg in 1302. In de loop van de XIVe eeuw krijgen we haast doorlopend Pamel vooraan in de koppeling, en meer nog alleen. Zonder enige twijfel is dit het gevolg van de verschuiving van het domaniaal zwaartepunt: de burcht te Ledeberg wordt niet meer bewoond en heeft plaats gemaakt door een nieuw kasteel in de Kammeersen te Pamel.

Of het zegel van de schepenen onder invloed van deze verplaatsing veranderd werd, kunnen we noch bevestigen noch ontkennen. Persoonlijk kennen we geen schepenzegel uit de XIVe of XVe eeuw. Wat er ook van zij, ons oudste schepenzegel is typisch en mooi. En we gaan terecht ook fier op de vroege verschijning van een schepenbank alhier. Ze is een bewijs van een interessante evolutie in democratische richting. Onder de oudste schepenzegels van de landelijke gemeenten uit Vlaams-Brabant vernoemt J. Melkenbeeck dat van Ledeberg het eerst (19), niet-tegenstaande hij slechts het exemplaar van 1282 citeert. Het oudste is wel van 1268.

\*  
\*       \*  
\*

Hiermee sluiten we de bespreking af van de dertiende-eeuwse zegels van de heren van Ledeberg-Pamel en hun schepenen om over te schakelen naar een deel dat een nieuwe kijk wil geven op de afstamming van ons oudste herengeslacht. We maken ons sterk dat we de familieverbandschap tussen de ridders van Hobos en Ledeberg niet alleen aannemelijk kunnen maken omwille van de wapengelijkenis, maar ook staven dank zij een paar gelukkige vondsten in het archief van de abdij van Ninove.

---

(18) P. Bonenfant, Cartulaire de l'Hôpital Saint-Jean, nr. 30 (kopie).  
(19) J. Melkenbeeck, De Gemeentewapens van Vlaams-Brabant, E.S.B., XXIXe Jg., blz. 148.

## Verwantschap tussen de heren van Hobos en Ledeberg

Wauters noemt het Hobos-geslacht de invloedrijkste adellijke familie uit Merchtem en somt een reeks heren op die deze naam voerden. Ons interesseren hier alleen de vier eerstgenoemden: Eggerik (1149), Zeger (1152), Howel die in 1179 het huwelijkskontraat van hertog Hendrik I ondertekende, en David die hij in oorkonden van 1199 en 1201 aantrof (20). Laten we er terloops aan toevoegen dat de drie laatsten nog in andere akten worden geciteerd.

Jan Verbesselt schrijft dat ze de aloude burchtheren van Merchtem waren. Ze woonden er op de «borcht of motte» die tussen kerk en Molenbeek lag. Hij bewijst dat ze ook de kerkeren zijn geweest, die het kerkelijk dotatiegoed hadden ingepalmd en zich het grootste deel van de tienden hadden toegeëigend, tienden die ze in de loop van de dertiende eeuw stuk voor stuk aan de abdij van Affligem zullen afstaan (21).

In laatstgenoemde bijdrage staat ook het wapenschild van de ridders van Hobos afgebeeld, zoals we het bij Wauters en Sacré terugvonden (22). Toen we het artikel van J. Verbesselt destijds lasen, was het ons opgevallen dat Hobos dezelfde wapenfiguur voert als Ledeberg: drie aaneengesloten ruiten die paalsgewijs zijn geplaatst. De kleuren stemden overeen met wat de dichter van de Grimbergse Oorlog over het wapen van Diederik van Ledeberg getuigt: «*Syn baniere was al root, drie ruten van selvere daerinne, talewert staende*».

Toen wij deze opvallende gelijkenis vaststelden, zijn we op zoek gegaan naar teksten die er ons zouden kunnen toe leiden achter deze wapen-overeenkomst een familiale verwantschap te ontdekken. De identiciteit van symbolen en kleuren pleit wel voor een gemeenschappelijke afstamming, maar een duidelijker vingerwijzing in die richting moest aan ons vermoeden bewijskracht geven.

Een eerste vaststelling die we deden naar aanleiding van dit onderzoek was negatief: voor zover we konden nagaan, heeft niemand ooit over het parallellisme tussen de wapens van Hobos en Ledeberg iets gepubliceerd. Meer geluk hadden we, toen we het oudste archiefmateriaal van de abdij van Ninove nog eens doormaakten. We hebben er een tweetal vondsten gedaan, die de gemeenschappelijke herkomst van beide families aannemelijk maken, ja zelfs alle twijfel wegnemen.

Vooraleer tot de bewijsvoering over te gaan, moeten we eraan herinneren dat men in de twaalfde en dertiende eeuw nog geen echte familienamen kent. De ridders werden gewoon ge-

---

(20) A. Wauters, *Histoire des Environs de Bruxelles II*, blz. 91.

(21) J. Verbesselt, *Het Ontstaan en de Ontwikkeling van de parochie Merchtem*, E.S.B., XLIIe Jg., blz. 343 en volgende.

(22) A. Henne en A. Wauters, *Histoire de Bruxelles II*, Plaat XV achteraan; en M. Sacré, *Merchtem in Woord en Beeld*, blz. 7.

noemd naar de belangrijkste bezitting die ze in leen hielden, zodat de zoon een heel andere naam kon hebben dan zijn vader. Het was dus best mogelijk dat een ridder Willem van Ledeberg heette en dat zijn zoon Bernard van Pamel werd genoemd. Dit is ten andere een authentiek voorbeeld.

Hetzelfde verschijnsel doet zich voor binnen de familiale verhoudingen van Hobos en Ledeberg. Want de kern van ons betoog is de volgende: de splitsing van beide familietakken moet omstreeks 1150 worden gesitueerd, omdat Wouter Hawel van Ledeberg, die van 1162 tot 1188 af en toe in het Ninoofse abdijarchief opduikt en meteen stamvader wordt van het Ledebergse herengeslacht, een Hobos is. De ridders die in deze korte genealogische studie opgeroepen worden, zijn Wouter Hawel (soms Howel) en zijn zoon Willem van Ledebergse zijde; Eggerik, Zeger, Hobos en David van de Merchtemse tak. We laten de getuigenissen die we samen lazen, kronologisch volgen.

Dank zij de tussenkomst van Filips van de Elzas, graaf van Vlaanderen, verzaakt Wouter Hawel in 1182 aan de kerkelijke inkomsten, erkent dat ze aan de abdij in rechte toebehoren en belooft dat hij en zijn verwanten alle getwist daaromtrent zullen staken. Een schare Vlaamse en Brabantse edellieden zijn getuigen van deze overeenkomst die te Liedekerke werd gesloten. De oorkonde zelf vernoemt geen ridder van Hobos (23). Maar pater Godefridus van Elshout, de abdijarchivaris die in het midden van de zeventiende eeuw de resumés heeft opgemaakt van alle twaalfde-eeuwse archiefstukken, aan de hand van het materiaal dat toen nog beschikbaar was, vernoemt in dit verband een paar details die in de bezegelde oorkonde weggelaten werden. De belangrijkste voor ons is wel dat «*Dominus David de Merchtem, frater Haweli*» met de afstand van de kerkelijke inkomsten instemt (24). We onthouden: David van Merchtem, elders ook David van Hobos of kortweg David geheten, is de broer van Wouter Hawel. Als vertegenwoordiger van de familie heeft ook hij zijn goedkeuring gehecht aan de gedwongen overdracht.

In 1184 is er een schenking aan de abdij door Mathilde van Meerbeke uit het huis van Trasnignies, o.a. van de tienden op 9 bunder grond te Herlinkhove. Als getuigen treden op na een indrukwekkende rij priesters: «Gerardus de Hasselt, Henricus de Ascha, Johannes de Beiengem, Hostis de Lathem, Balduinus de Welin, *Hawel et Hobosc fratres*, Gosuinus de Eppengem, Gerardus de Oudenborch, Walterus et Gerardus de Adenghem... milites» (25). Hier krijgen we als broer van Wouter Hawel iemand die men eenvoudigweg «Hobosc» doopt. Of hij al dan niet een andere voornaam draagt, heeft voorlopig minder belang. Feit is dat Hawel hier opnieuw verschijnt als een verwante van de Hobossen. Tot nog toe werden dus twee broers van hem vernoemd: David en Hobosc.

---

(23) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nr. 43.

(24) R.A.G., Abdij Ninove, nr. 5, blz. 94.

(25) *Ibidem*, blz. 110.

Deze plaatsnaam die de voornaam vervangt, is trouwens geen alleenstaand geval in deze stamboomgeschiedenis. We vinden hem ook terug in het cartularium van de abdij van Affligem: «*Egericus de mercten Hobosc filius eius*» (1150) en «*Eggericus de marenthen hobosch filius eius hawel frater eius*» (1154). Weer wordt Hawel als de broer van Hobosch aangediend. Een laatste maal komt Eggerik voor in 1164, ditmaal als «*Egericus de Hobosch*» (26). In het abdijsarchief van Ninove treffen we de persoonsnaam Hobosch alvast nog tweemaal aan. Zo in 1176: «*Arnoldus Hircus, Hobosch, David, Amekinus...*» (27). Hier staat hij naast zijn broer David. Een laatste keer vinden we hem terug in een charter dat we apart willen bespreken.

In 1188 sterft Wouter Hawel, heer van Ledeberg. Op de dag zelf van zijn begrafenis «*dum Hawel tumularetur*», begiftigt zijn zoon en opvolger Willem I de abdij met drie bunder grond te Pamel «*pro anima patris et omnium parentum suorum*»

Wie waren de voornaamste getuigen van deze schenking ? «*S. Symonis de Grimbergis, S. Theodorici de Geth, abbatum, S. Sigeri, Hobisch, Davidis, fratrum, S. Gerardi de Oldenbroch, Goswini de Adenghem, Rolini de Strithem et Arnoldi filii sui ....*» (28).

Onmiddellijk na de abten van Grimbergen en Jette volgen de namen van Hawels broers die we uit vorige teksten reeds kennen : Hobosch en David. Ze hebben de uitvaart bijgewoond en, als zeer nabije verwanten, fungeren ze als de eerste lekengetuigen van de gift.

Er rijst toch een andere vraag : zijn er drie broers aanwezig of slechts twee ? Voor de eerste maal verschijnt ook de naam van Zeger. We hebben de versie van De Smet overgenomen, die een komma plaats na Sigeri. Aldus klimt het aantal testerende broers op tot drie (29). Van Elshout leest: «*S. Sigeri Hobosch, Davidis, fratrum*». Zo zijn er maar twee (30). Of er in de oorspronkelijke tekst al dan niet een leesteken staat, konden we niet meer nakijken, omdat een deel van het cartularium naar Brussel werd verzonden. Hoe we ook moeten lezen, we kregen tot nog toe drie benamingen voor Hawels broers : David, Hobosch en Sigerus, al is het best mogelijk dat Hobosch met een van beide anderen te vereenzelvigen is.

Een nieuwe schakel in de ketting van onze bewijsvoering. Wanneer Adam van Ophem en zijn drie broers in 1199 definitief afstand doen van hun aandeel in de tienden te Meise en omgeving, en het recht van de abdij van Ninove ter plaatse erkennen in tegenwoordigheid van Geraard van Grimbergen, verschijnen als eerste getuigen na Ada, kastelein van Grimbergen, Willem van Ledeberg en zijn oom David van Hobos: «*Signum Adae,*

---

(26) Edg. de Marneffe, Cartulaire d’Affligem, blz. 127, 145 en 184.

(27) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nrs. 30 en 33.

(28) Ibidem, nr. 60.

(29) J. J. de Smet, o.c., nr. 60.

(30) R.A.G., Abdij Ninove, nr. 5, blz. 135.

*castellani de Grimbergis; S. Willelmi de Ledeberga; S. Davidis de Hobosc....»* (31). Hun namen volgen op mekaar en werden vooraan geplaatst. Dit verwondert ons niet: tot in de dertiende eeuw hadden de heren van Ledeberg belangrijke bezittingen te Meise (32). Sommige gegevens laten zelfs vermoeden dat ze met de heren van Ophem verwant waren.

Tenslotte is er nog de oorkonde van 1201. Door tussenkomst van Zeger, aartsdiaken van Kamerijk, wordt de abdij opnieuw in het bezit gesteld van het visrecht op de Dender, een recht dat Willem I haar had ontnomen. De eerste getuige na de heren van Grimbergen, een paar abten en twee magisters, is «*David de Hobosc*». Ongetwijfeld als de oudste aanwezige vertegenwoordiger van de familie (33). David van Hobos komt in het Ninoofse abdijsarchief zelfs heel wat vaker voor dan elders, zodat men de indruk krijgt dat hij vaak te Ledeberg verbleef.

Wanneer we nu de schuingedrukte teksten uit dit argumentatiemateriaal nog even nalezen en met mekaar vergelijken, zien de familiebetrekkingen tussen Hobos en Ledeberg er niet zo onontwaarbaar uit. Eggerik van Merchtem schijnt de gemeenschappelijke stamvader te zijn. Hij heeft alvast drie zonen: Zeger, Wouter (Hawel) en David. De ridder die soms kortweg «Hobosch» wordt geheten, kan een vierde zoon zijn; maar ook Zeger kan in sommige charters onder die naam schuilgaan. Dit is althans onze mening. En de Howel de Hobosc die Wauters als getuige van het huwelijkskontraat van hertog Hendrik I vernoemt in 1179, kan nauwelijks iemand anders zijn dan Hawel van Ledeberg, die voor een keer naar zijn herkomst wordt genoemd. Verder is er ook parallellisme in de voornamen. Zeger, Walter, Jacob, Willem en Gillis komen binnen een tijdbestek van 75 jaar aan beide zijden voor.

Hier ligt dan de oorsprong van het identieke wapen van de beide riddersgeslachten. Wel is de vorm van de ruiten, zoals ze op de zegelschilden tot ons gekomen zijn, enigszins anders. Hobos voert kleinere ruiten die niet zo ver over het veld lopen, terwijl Ledeberg spitsruiten vertoont die haast de schildrand raken. Toch zijn we ervan overtuigd dat deze vaststelling veeleer onbelangrijk is. De ruiten op het schildveld van Jan van Pamel, verschillen immers ook een weinig van wat het zegel van Willem II ons te zien geeft. We stellen ons voor dat de opdracht om zo'n stempel te vervaardigen, telkens door andere ambachtshui en op verschillende tijdstippen en plaatsen werd uitgevoerd, zodat de beeldenaars als vanzelf lichte afwijkingen gaan vertonen.

Wie onze argumentatie heeft aanvaard, aanvaardt meteen dat we hier staan voor een van onze oudste geslachtswapens. Want vermits beide familietakken het hebben gebruikt om hun oorkonden te bezegelen, moet het symbool reeds vorm gekregen

---

(31) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nr. 86.

(32) J. Verbesselt, Het Hof en Klooster te Nieuwenrode, E.S.B., XLVIe Jg., nr. 11-12, blz. 478.

(33) R.A.G., Cartularium Abdij Ninove, nr. 94.

hebben vóór ze uit mekaar gingen. Op zijn minst moet Eggerik van Merchtem dit wapen hebben gevoerd als stamvader van beide huizen. Dit zou de ouderdom ervan laten opklimmen tot omstreeks 1150, datum waarop Eggerik voor het eerst in het Cartularium van Affligem opduikt.

Met die datum staan we aan het begin van onze geslachts-wapens in de volle betekenis van het woord. Ze dragen niet meer de symbolen van één individueel ridder, maar worden van vader op zoon als erfelijke familie-emblemen overgenomen. Indien we nu de stamvader Eggerik als de geestelijke ontwerper van het wapenschild vooropstellen, zou men waarachtig aan een «sprekend» wapen gaan denken, een wapen waarvan de figuren op enige manier in verband kunnen worden gebracht met de persoon die het voert. Het middelnederlandse woord «eggerich, eggich» betekende immers «hoekig, puntig, scherp». In die onderstelling zou Eggerik de ruit hebben uitgekozen om vorm en gestalte te geven aan deze puntigheid en scherpte, die ook weerbaarheid in zich besluiten.

Maar op die weg willen we niet voortgaan, omdat zulke hypothesen louter gissingen zijn. Laten we liever nog een vraag beantwoorden in verband met de afstamming van de heren van Ledeberg: Waar is het toponiem Hobos te situeren? Iemand die de plek kent waar eenmaal de Ledebergse burcht stond, zou er beslist niet over verwonderd staan, als men hem voorloog dat deze plaats weleer Hobos heette. Want het kasteel was gebouwd op een hoge Brabantse heuvelkop, die op al zijn flanken bebost was. En indien hij bij de mensen op de Dries te Ledeberg ging navragen hoe de volksmond deze plaats benoemt, dan kan hij als antwoord krijgen: «op de(n) bos» of «op de(n) hoge(n) berg». En een koppeling van beide benamingen zou hem opnieuw «Hoogbos of Hobos» geven. En wanneer hij zich herinnert dat de symboliek van het oudste schepenzegel van Ledeberg insgelijks de nadruk legt op de hoogte van de ligging en op de bebos-sing rondom, heeft hij weer een element gevonden dat hem in een Ledebergs Hobos zou doen geloven.

Toch is het toponiem niet alhier te zoeken. In het abdij-archief van Ninove worden de ridders van Ledeberg nergens als de heren van Hobos betiteld; en ook in het toponymisch materiaal dat we over Pamel verzameld hebben, is er geen enkel spoor van deze benaming. Daarentegen stoot men in Merchtem reeds vrij vroeg op deze plaatsnaam. Gysseling citeerde voor deze gemeente: *Hobosch* (1164), *Hobusc* (1179), *Hobosc* (1198), wat hij afleidt uit het Germaanse hauha = hoog en busku = bos (34). En vermits de stamvader van het geslacht Eggerik van Merchtem (1150 en 1154) of Eggerik van Hobos (1164) is, moeten we besluiten dat de geboorteplaats van zijn zoon, Wouter Hawel van Ledeberg, wel Merchtem is geweest. Hoe en op welke gronden Hawel het Ledebergse leen in zijn bezit

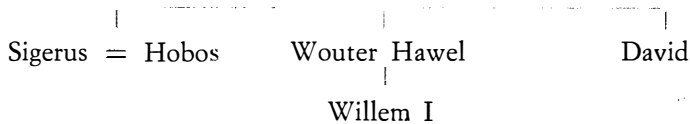
---

(34) M. Gysseling, Toponymisch Woordenboek, blz. 498.

kreeg, is een onopgeloste vraag. Wat zijn vrouw Lutgarde dochter en erfgename van de vorige leenhouder? Het is best mogelijk, maar de bronnen ontbreken om die voorgeschiedenis op te helderen.

Om dit genealogisch intermezzo af te sluiten, een korte schematische voorstelling. Met dien verstande dat we in de herhaaldelijk geciteerde «Hobos» een dubbelganger van Sigerus zien. Hawel noch David kunnen het zijn, vermits ze tenminste eenmaal naast hem worden vernoemd. In een echte voor naam geloven we niet. Dus blijft alleen Sigerus of Zeger over. En waar hij optreedt, komt hij steeds vóór de anderen. Daarom denken we dat hij de oudste is. Ook omdat men hem als het ware met het begrip Hobos identificeert, mogen we aannemen dat hij het vaderlijke leen heeft geërfd. David beschouwen we als de jongste van de broedertrits, omdat hij nog na 1200 wordt vermeld, terwijl Hawel in 1188 overlijdt. Om dit alles zien wij de dingen zo:

Eggerik van Merchtem (of van Hobos)



### Had Pamel of Ledeberg een wapenkreet ?

Wanneer de ridders zich met hun volk in de strijd wierpen, moedigden ze zichzelf en hun manschappen aan door hun wapenkreet uit te schreeuwen. Deze kreet werd ook door de heraut luid en plechtig geroepen, wanneer de ridder in het strijdperk trad om zich in het toernooi met een andere te meten. Soms was de strijdkreet niets anders dan de naam van het geslacht waaruit de edelman stamde; soms werd deze aansporing tot moed en dapperheid gevolgd door de naam van een heilige wiens hulp men inriep, of door een korte al dan niet dreigende zinsnede. Ook de auteur van de Grimbergse Oorlog laat heelwat Brabantse edellieden optreden die, in het heetste van het gevecht, hun gevolg aansporen met hun respectieve wapenkreet. Hier hoort men kelen: «Vianden! Breda! Grimbergen!» En in het Brabantse kamp schreeuwt men: «Lotharijk! Brabant! Diest! Wezemaal! Kraainem! Rotselaar! Wemmel! Bierbeek!».

Gewoonlijk aanvaardt men dat alleen ridders die een banier mochten dragen, een wapenkreet hadden. Precies omdat de heer van Ledeberg in de Grimbergse Oorlog als een baanderheer wordt voorgesteld, hebben we overal benieuwd uitgekeken en getracht een echo van een mogelijke wapenkreet op te vangen. Want in het werk zelf is er geen spraak van. Een ogenblik hebben we gemeend dat we de strijdkreet van de Pamelaars gevonden hadden, maar bij nader onderzoek is die hoop verzwonden.



De zestiende-eeuwse auteur Corn. Gailliard getuigt immers van de heer van Meldert, dat hij riep: «*Pamele, Pamele van Sint Aarnoud!*» (35). Als men weet dat een ridder vaak de wapenkreet van zijn oorspronkelijk stamhuis behield — en daarvan zijn vele voorbeelden — is de verleiding groot om aan een enge verwantschap met de heren van Pamel of Ledeberg te gaan geloven. Te meer omdat Meldert nog zowat in de Pamelse buurt ligt. Nu is er wel een huwelijk geweest tussen Olivier van Meldert en Beatrix van Rideve of Riehove in de dertiende eeuw (36). Diezelfde Olivier wordt in 1281 zelfs Olivier van Rideve genoemd, en Rideve was een leen van de heer van Ledeberg (37). Toch zijn deze gegevens niet van die aard dat men van een waarachtige stamverwantschap mag spreken.

Het feit dat — althans naar Corn. Gailliard — de wapentekenen van de heer van Meldert dezelfde zijn als die van Pamele bij Oudenaarde, wijst erop dat de verwantschap veeleer in die richting moet worden gezocht. De heer van Meldert voerde immers een gedwarsbalkt schild van keel en zilver uit zes stukken; de heer van Pamele een gedwarsbalkt schild van keel en goud uit zes stukken (38). Deze kleurverandering zal wel als een breuk moeten worden aangezien. Ook Sint Aarnoud kan best aldaar worden verklaard. Want in de voortijds machtige baronnenfamilie van de heren van Pamele, die ook heer was van Oudenaarde, is er meer dan een ridder die deze naam droeg, wat aan de aanroeping meer zin geeft.

Of er mogelijkheid is deze verwantschap tussen de huizen van Pamele - Oudenaarde en Meldert te bewijzen, weten we niet. Ze moet in ieder geval van oude datum zijn. Met een beetje spijt in het hart zullen we dan maar afstand doen van de mooie wapenkreet: «*Pamele! Pamele van Sint Aarnoud!*».

### Een paar suggesties...

Het was de eerste maal dat we de wapenkunde ter hulp riepen om een brok Pamelse geschiedenis te belichten. En het was met schroom. Wie ietwat van de geheimtaal van de heraldiek kent, weet hoe eigen-aardig, rijk en subtiel haar terminologie is. Zal iemand het ons dan euvel duiden, als onze inspanning om de regelen van het spel te volgen, niet altijd geslaagd mocht heten?

Het was onze bedoeling de aandacht te vragen voor schilden en zegels die, omwille van hun ouderdom, hun specifieke figuren en de levendigheid van hun kleuren, belangstelling verdienen, en in dit tijdschrift nog niet aan de beurt kwamen. Het rode

---

(35) Corn. Gailliard, *L'Anchieue Noblesse de la Contée de Flandres*, Uitg. Jean van Malderghem, Brussel 1866, blz. 58. De tekst luidt: «*Le seigneur de Melder... crye: Pamele! Pamele de St.-Aernould!*».

(36) R.A.G., *Abdij Ninove*, *Cartularium*, nr. 251.

(37) *Ibidem*, nr. 252.

(38) Corn. Gailliard, o.c., blz. 17 en 58.

schild van Willem II, met de drie zilveren ruiten, kan een mooi embleem worden voor het Ledebergse Ludwigkoor, dat op 1 maart j.l. door de jury voor de Vrijtijdsbesteding van de provincie Brabant, in de eerste afdeling werd gerangschikt. Wat een hele prestatie is voor een landelijke parochie!

Misschien zijn de gemeenten Pamel, O.-L.-Vrouw-Lombeek en Strijtem reeds officieel samengevoegd als dit artikel verschijnt, al is het doodjammer als dit geografisch geheel aan de doopvont de naam Roosdaal zou krijgen. Hoe die naamgeving ook verloopt, wellicht zal men dan ook naar een nieuw gemeentezegel moeten uitzien. Als we ons niet vergissen, heeft men thans meer en meer de neiging om oude mooie schepenzegels recht te laten wedervaren en ze opnieuw als gemeentezegels te gebruiken. Zo deed Merchtem ook. Wie kan er een steen des aanstoots in vinden, indien de eer aan het fraaie zegeltje van de schepenen van Ledeberg — veruit het oudste van de streek — te beurt viel?

De tweede kern van onze bijdrage was een betoog. We hopen dat het overtuigend genoeg was om voortaan in de gemeenschappelijke afstamming van de heren van Ledeberg en Hobos te geloven. Of Merchtem op die nieuwe en toch zo oude verbondenheid met Ledeberg en Pamel fier zal gaan, moeten we nog afwachten.

G. VAN HERREWEGHEN

---

## UIT OUDE PAPIEREN :

### APOTHEEKMATERIAAL IN 1719

«Op heden 19 Juni 1719 compareerde voor my Albertus Deketelbutter Meester apothecarits van synen stiele, die verclaert gecedeert te hebben aan Johannes Franciscus De Biersche, insgelyks Meester apothecarits»

«Ierst eenen grooten metaelen mortier weghende honderd vyftich ponden, benefens eenen handt mortier, weghende omtrent de 30 ponden, met noch twee andere cleyne, insgelycks van metael, alsmede eenen marberen ende steenen mortier, vier bilancen ofte schaelen soo groote als cleyne met hunne gewichten alsoock alle de potten, flessen doosen, distillatien, droogen ende medicamenten, de bonte perse met de twee coopere plaeten, de tenne gemeten, den toogh ende generalyck den geheelen winkel.

Huys binnen de stadt Halle.»

(Alg. Notariaat Brabant nr. 1110) Not. van Boeckel.

H. HERDIES

## DE SMETH

In de reeks «Brabantse Geslachten» verscheen in *Eigen Schoon en De Brabander*, jg. 1951, nrs. 3-4, blz. 120, een familiekundige bijdrage over de familie De Smeth, uit de streek van Lennik afkomstig.

Nader archiefonderzoek heeft sindsdien voor enkele generaties van dit geslacht uit de 16e en 17e eeuw aanvullende gegevens geleverd, die voor afstammelingen of aanverwante families van belang zijn. Want, meer bepaald, nu kan worden aanvaard dat wie spruit uit het echtpaar Andries de Smeth (1550-1639) x Martijntje van den Eynde, via Christine Pipenpoy, moeder van Andries, opklimt tot de Brusselse patriciërs-geslachten der *Serhuys* en *Roodenbeke* (1). Wat door dr. Jan Lindemans in de bovenvermelde bijdrage als «waarschijnlijk» werd vooropgezet, blijkt nu wel gegrond aan de hand van archiefmateriaal. Op deze bronnen wees ons zeer welwillend dhr. François de Cacamp; voor deze hulp, alsmede voor andere aanvullende gegevens zijn wij hem zeer dankbaar!

Verdere rechtzettingen bleken ook noodzakelijk, zodat wij hier de generaties III tot en met VIII uit vermelde bijdrage opnieuw in hun geheel behandelen, met ditmaal verwijzing naar desbetreffende archiefbronnen.

In bijlage worden genealogische citaten en fragmenten uit de Schepengriffie Lennik aangegeven met de nodige referenties, in verband met het geslacht De Smeth. Zij konden niet worden ingeschakeld in de hierna behandelde generaties. Wellicht kan vanuit zulke gegevens verder worden uitgebouwd. Moge dit genealogisch materiaal een of ander vorser dienen!

De aangehaalde archiefbronnen, zonder referentie, duiden steeds het Fonds «Schepengriffies Arrondissement Brussel» (Algemeen Rijksarchief te Brussel) aan. Andere bronnen op het ARB krijgen hun afkorting.

\*  
\*      \*

Het geslacht De Smeth is in de 15e eeuw reeds te Lennik gevestigd, zoals oorkonden het aanduiden. Het stamt zelfs hoogstwaarschijnlijk uit de plaatselijke smidse. Inderdaad, het Rentenboek uit ca. 1430 (ARB - Kerkelijk Arch. Nr. 1777, f° 1 v°-2) «vander Heyden te Lenneke», waarvan de inkomsten toekwamen, elk voor een helft, aan de heer van Gaasbeek en aan het Kapittel van Nijvel, vermeldt:

---

(1) De «*Vereniging der Afstammelingen van de Brusselse Geslachten*», V.Z.W., met zetel te Brussel, Huize Bellone, 46, Vlaanderenstr., groepeeret iedereen die bij de aanvraag tot lidmaatschap degelijk kan aantonen dat hij, in mannelijke of vrouwelijke lijn, afstamt van een persoon die vóór 1794 in één der 7 geslachten werd opgenomen, ofwel in de Brusselse magistraat ambten bekleedde, voorbehouden aan leden der patriciërs-geslachten.

- *Willem Gheerts Smets sone van syn gelege ten Helleken groot vii dachwant...*
- *Jan Gheerts Smets sone van een buender Heyden en van een halff buender xvii R. geleghen aende Smisse ten Helleken...*
- *Gheert de Smet...*
- *Trude tSmets voer Gheert de Smet...*
- *Katheyne t Smets voer Gheert de Smet...*

III - A. Laureys Smet

van wie: 1) Laureys Smet; volgt sub IV-A-1  
2) Peeter Smet; volgt sub IV-A-2

III - B. Peeter Smet, man van leen Gaasbeek, pachter te St.-Kwinten-Lennik, x Maria Seghers

van wie (nr. 4681 f° 82, 1584, f° 924 v°, loting 1595)

- 1) Laureys, zonder nakomelingen
- 2) Peeter; volgt sub IV-B
- 3) Elisabeth
- 4) Maria x Niklaas van den Herweghe, † ante 1595
- 5) Cathelyne, † ante 1595, x Jan Goossens  
van wie: - Catherina Goossens x Peeter Jacobs  
- Jan Goossens  
- Antonetta Goossens x Merten Wambacx

IV - A - 1.

Laureys de Smeth x Anna-Catherina Cools, wed. in 1585, † ante 1595 (nr. 4681, f° 236)

van wie: 1) Laureys, waarschijnlijk zonder nakomelingen  
2) Peeter; volgt sub V-A  
3) Jan, priester, pastoor van Pepingen (1608-1641).

(Nr. 9620-9621, charter Schep. Lennik 14-3-1640: Pastoor Jan de Smeth bezit de helft van 1/3 goederen op de Markt te St.-Kwintens-Lennik en verkrijgt de tweede helft van dat 1/3 der erfgenamen van Peeter de Smeth - dus Jan en Peeter zijn wschl. gebroeders; het tweede 1/3 wordt verkregen van Antoon Coele, zn Laureys, en het derde 1/3 van de erfgenamen Franchoys Coele, zn Franchoys x Cath. van Hamme; Antoon en Franchoys waarschijnlijk neven van Anna-Catharina Cools supra) (nr. 4644 Procces erfg. van heer Jan de Smeth).

IV - A - 2.

Peeter de Smeth, man van leen Gaasbeek, x Johanna Pipenpoy, dochter van Jan en Cornelia van Overstraeten (beiden gestorven 1553) - Zonder nakomelingen.

Peeter de Smeth verheft leen Vissenbroek-Lennik in 1555.

Johanna Pipenpoy testeert 21-3-1581 (nr. 4681, f° 191 v°).

Buiten enkele particuliere legaten gaat de nalatenschap voor één helft aan haar broeders en zusters en voor een andere helft aan de verwanten van haar echtgencot. Een legaat komt toe aan Elisabeth de Paepe, alias Everaerts, dochter van Jan en van Liesken Pipenpoy, zuster van Johanna. Elisabeth de Paepe huwt later Jan de Smeth, brouwer, van wie:

- Jeroen de Smeth;
- Peeter de Smeth
- Maria de Smeth x Jan Claes  
(nr. 4681, f° 969 v°, 1598; nr. 4683, f° 57 v°, 1635; nr. 4686, f° 211 v°, 1649).

IV - B

Peeter de Smeth, pachter St.-Kw.-Lennik, nog in leven 1597

x 1) ca. 1560 Barbara Cools

van wie: 1) Marten de Smeth

2) Niklaas de Smeth

3) Thomas de Smeth, † ante 1591 x Anna Seghers

van wie: a) Marten de Smeth

b) Maria de Smeth

x 2) ca. 1570 Christyne Pipenpoy, zuster van Johanna (IV-A-2).  
Zij † ante 1596 (nr. 4681, f° 822 v°, loting 1596; nr. 4682, f° 8 v°, 1608; f° 262, 1612; f° 360, 1613, nr. 9898, f° 95; Kon. Biblioth. hs. II-6497, f° 214).

van wie: 4) Peeter de Smeth, pachter te Ielingen, St.-Kwintens-Lennik, † 1629, x ante 1605 Johanna Crispeels, dochter Arnold, † post 1640. In de akten tekent zij «Jenneken». Zij bezat door erfenis een huis in Sullenbemt te Halle.

Dit echtpaar verwierf goederen (nr. 4681, f° 544 v°, 1592; nr. 4682, f° 360, 1613). Oud geworden had de weduwe geen welstand («alsoo de Wed. Peeter de Smeth... was bevonden insolvent» - Arch. Openb. Onderst. Brus. Godshuis H. Drievuldigheid H-1136, anno 1640, f° 35 v°).

Van wie: (nr. 3864, f° 7 v°, 1638)

a) Peeter de Smeth, de jonge, pachter Lennik, x Anna Lange. Hebben kinderen (nr. 4682, f° 549, 1614; nr. 3864 nov. 1639).

b) Antoon de Smeth

c) Jacques de Smeth

d) Gilis de Smeth

e) Maria de Smeth x Antoon de Beys (nr. 4683, f° 159, 1633; f° 457 v°, 1636).

5) Elisabeth de Smeth x 1) Peeter de Puttere, zoon van Jan,

van wie: a) Cornelis de Puttere

b) Maria de Puttere x Niklaas van Linthout

c) Elisabeth de Puttere

x 2) ante 1642 Hendrik Crabbe (nr. 4682, f° 262).

6) Andries de Smeth; volgt sub V-B.

(ARB-Rekenkamer nr. 45734, f° 193-194: «sone wylen Peeters dien hy hadde van wylen Christyne Pipenpoye synre huysvrouwe was»).

7) Cornelia de Smeth x ante 1585 Peeter Lissens (nr. 9898, f° 95 v° - Cijnsboek: «nu Andries de Smeth

ende syn suster Cornelia de Smeth weduwe Peeter Lissens«; van wie Juliana Lissens: nr. 4684, f° 474 v°, 1643).

De ouderlijke goederen De Smeth x Pipenpoy werden verdeeld 26-4-1604, luidens latere akten; maar de akte van verkaveling voor schepenbank Lennik ontbreekt wegens verlies van een bundel der Griffie. Doch uit nr. 4682, f° 262 blijkt dat Elisabeth de Smeth x Hendrik Crabbe goederen hadden verkregen «in de lotinge tussen haar ende heure broeders ende suster».

De aangegeven nakomelingschap van het echtpaar Peeter de Smeth x Christyne Pipenpoy blijkt aldus volledig.

#### V - A.

Peeter de Smeth x Barbara van den Hove (of Van der Hoeve), dochter Alexander. Beiden † in 1628. Zij verkregen goederen te Lennik (nr. 4681, f° 153).

van wie: 1) heer en meester Alexander de Smeth, Lic. in de rechten, advoc. Raad van Brabant reeds in 1622 (nr. 7141 bis, Huizingen, f° 204, 206, 208)  
2) Maria de Smeth x Willem van Duyn (of Deynum)  
3) Barbara de Smeth x Ferdinand van den Gersmeutere  
4) Anna de Smeth x sr Carel Diertyts  
5) Johanna de Smeth, wed. in 1643 x Alexander Seuckens  
6) Antoon de Smeth, † 1639 x Maria de Roy, brouwer te Brussel (nr. 7141bis, f° 221, 226; nr. 143 f° 305; nr. 6639, f° 805)  
7) Elisabeth de Smeth x Philips van den Gersmeutere; beiden † in 1640.

(Not. Le Clerq 22-3-1640; resolutie Overmombouren Brussel 29-12-1639; nr. 7142, f° 213).

(nr. 4683, f° 836 v°, 1640; f° 970, 1640; nr. 9620-9621 charter 14-3-1640; nr. 4684, f° 280 v°, 1642; f° 440, 1643; nr. 6639 - Rode - f° 101 en 550; nr. 7142 - Dworp - f° 224 ss., 243, 244).

V - B. Andries de SMETH, ° ca. 1575, † 1639, pachter Hof ter Heide te Buizingen, St.-Kw.-Lennik, meisenier Gaasbeek 1620 (nr. 4838, akte 21-2-1696); hij verheft leenroerige rente op Land van Gaasbeek verkregen uit nalatenschap van Johanna Pipenpoy (ARB - Rekenk. nr. 45734, f° 193-194, 1609) en verheft leen «ten Dycke», Lennik, (ibid. f° 28, 1627) dat daarna overgaat op zijn zoon Gillis (1640).

Hij x ca. 1598 Martijntje van den Eynde, † 1641, weduwe van mr. Guilliam Huyghe, chirurgijn, weduwnaar in eerste huwelijk van Willemyne Burlyns, van wie dochter Elisabeth x Peeter Wettens, met nakomelingen.

Zij verwierven goederen (nr. 4681, f° 998, 1598; f° 1007, f° 1098; nr. 4682, f° 227, 1611; f° 321, f° 402, f° 491, 1636).

Uit dit echtpaar zijn vier kinderen geboren (nr. 4683, f° 830, loting 1640; nr. 4684, f° 117, 1641; nr. 4689, f° 204 v°, 1669).

- 1) Gillis de Smeth x Pieryne van de Voorde, volgt sub VI-A.
- 2) Maria de Smeth x 1) Joos Pepersack, pachter en schepen te O.-L.-Vr.-Lombeek, † ante 1633  
2) ante 1640 Philips Cools, schepen van O.-L.-V.-Lombeek (nr. 4683, f° 461, 1636).
- 3) Peeter de Smeth x Maria Steenmeytsers, volgt sub VI-B.
- 4) Johanna de Smeth x ante 1640 Guilliam Willems, uit Halle, † ante 1665 (nr. 4688, f° 473; nr. 9898, f° 140 v°).

In de loting van 1640 erft Peeter de vaderlijke hoeve.

Gillis en Peeter mangelen goederen uit de ouderlijke nalatenschap (cfr. nr. 4698, f° 150 v°, 1670).

VI - A. Gillis de SMETH, pachter te St.-Geertrui-Pede (St.-M.-Lennik), schepen Lennik 1649, daarna pachter Hof Quaeyewegen 1666 (nr. 4689, f° 2 v°, 1666, f° 8, 1667, f° 61 v°); verheft leen «ten Dyck» Lennik (1640) en doet hiervan afstand in 1648 (nr. 4749).

Hij x Pieryne van de Voorde, dochter van Jan Baptist en Pieryne de Dobbeleer.

Zij verwierven goederen (nr. 4686, f° 424 v°, f° 456 v°, 1651; nr. 4689, f° 204 v°, 1669).

Zij hadden drie kinderen (ARB-Notariaat nr. 318-1, akte 27-6-1687).

VII - A. 1) Gillis de Smeth, pachter St.-Geertrui-Pede (St.-Martens-Lennik), meisenier Gaasbeek, bedesetter St.-M.-Lennik (Notariaat, nr. 318-2, akte 15-3-1688) x Maria de Keuster.

2) Geertrui de Smeth x Niklaas Heymans, burger en meester gareelmaker Brussel (Notariaat nr. 319, akte 1-9-1689).

3) Karel, meisenier Gaasbeek x 1) Johanna Vercleren van wie (Paroch. Reg. en Office Fiscal nr. 353, f° 176):

- a) Catharina, ° 1687
- b) Gertrudis, ° 1688
- c) Judocus, ° 30-3-1689
- d) Maria, ° 1691
- e) Maria, ° 3-7-1693 (ss. Maria de Keuster)
- f) Gillis, ° 5-7-1695 (ss. Gillis de Smesk)
- g) Gertrudis, ° 14-3-1697 (ss. Gertrudis de Smeth), † 10-1-1722
- h) Petronella, ° 10-3-1699
- i) Johanna, ° 6-10-1701.

x 2) St.-Kw.-Lennik 17-8-1723 Maria van den Berghen van wie (nr. 4695 f° 492, 1742; nr. 4700, f° 307, 1783 & Paroch. Reg.):

- j) Catherina, ° 14-9-1727, † 25-10-1727
- k) Maria-Anna, ° 20-2-1729, † 8 pluv. XII x 15-9-1759 Gillis van de Voorde
- l) N... ° & † 4-2-1732
- m) Gertrudis, ° 8-2-1733 x 30-5-1754 Jan Beckmans.

VI - B. Peeter de SMETH, pachter Hof ter Heide, meisenier Gaasbeek (nr. 4838, 1696), ° ca. 1600, † 1667/68, x ante 1641 Maria Steenmeytsers (nr. 4684, f° 117 v°).

Zij verwierven goederen (nr. 4678, f° 77 v°, 1657, nr. 4688 f° 281, 1665; nr. 4689, f° 79 v°, 1667).

Maria Steenmeytsers is weduwe in februari 1669 (nr. 4684 f° 204 v°) en hertrouwt een jaar later met Augustijn van (der) Nypen (nr. 4687, f° 150). Zij † Leerbeek 26-10-1689 (Par. Reg. Leerbeek: «obiit Maria Steenmeytsers mater uxoris nostri custodis»). In haar oude dagen klaagde zij over haar «aermoede ende decadentie» om rentelasten te ontwijken (ARB - Notar. nr. 317-2, akte 9-5-1686).

Peeter de Smeth en Maria Steenmeytsers hadden vijf kinderen (nr. 4838, akte 21-2-1696):

- 1) Anna de Smeth, x Jacques van den Bossche, meisenier Gaasbeek.
- 2) Elisabeth de Smeth, meisenier Gaasbeek  
x 1) Jaspas Moonens (ARB - Notar. nr. 318, akte 27-1-1688); x 2) Jan Walravens (ibid. nr. 322-2, akte 7-7-1696).
- 3) Kathelyne x Gillis Jans (nr. 4687 bis, f° 584, 1662; f° 604, 1663; nr. 8689, f° 641, 1674).
- 4) Martyne, meisenier Gaasbeek, † Leerbeek 16-2-1732 (sepulta in ecclesia) x Leerbeek 13-5-1673 François van Boterdael, ° Leerbeek 25-1-1650, † ibid. 7-1-1687, zoon van Jeroen en Catharina de Smeth († ibid. 29-3-1687). Hij was koster van Leerbeek; uit dit huwelijk zeven kinderen.
- 5) Gillis de Smeth x Gertrudis Esselincx, volgt VIIB.

VII - B. Gillis de Smeth, reeds in 1688 pachter Hof t'Alsinghen onder St.-M.-L., eigendom van Françoise van den Bergh, wed. Jean d'Abremez, met 20 b. labeurland (ARB - Notar. nr. 318-2, 15-3-1688). Gillis huurde daarbij nog 22 b. land van de priorij Groenendaal en 3 b. van kerk en H. Geest van Gaasbeek. Hij hoorde tot de «meest gegoeyde ende innegesetene der prochie St.-Mertens Lennicke» (Notar. nr. 321-1, 13-5-1693). Van 1700 tot 1722 pachter Hof te Breeik onder St.-Kw.-L., eigendom van 118 b. der erfgenamen Léon-Jean de Paepe, hoofdvoorzitter Conseil privé, die het had verkregen van Renier de Mol (A. Wauters, Hist. Envir. Brux., dl. I, blz. 245; nr. 4775, proces Gillis de Smeth c/ De Tobel).

Gillis verzaakte 27-10-1689 aan alle rechten op de ouderlijke nalatenschap (Notar. nr. 319).

Hij bewees ook meisenierschap Gaasbeek (nr. 4838, 1696), bedesetter St.-M.-L. (1688), schepen van St.-Kw.-L. (1700 tot 1722).

Gillis de Smeth x ca. 1680-81 Gertrudis Esselincx (nr. 4892, f° 307 v°), dochter Peeter en Geertrui de Mesmaecker (nr. 4844, farde 3), die † Leerbeek 9-2-1727 «Sepulta in ecclesia Gertrudis Esselincx uxor Egidii De Smeth».



Uit dit huwelijk (nr. 4838, 21-2-1696; Office fiscal, nr. 353, f° 148, haardtelling 1693):

- 1) Kathelyne de Smeth, ° 1681 x Philippe Limbourg
- 2) Peeter de Smeth, ° 1684 x Catherina Covens; volgt sub VIII-A.
- 3) Francis de Smeth, ° 1688 x Johanna-Maria de Vleminck volgt sub VIII-B.

Dat Gillis de Smeth, man van Geertrudis Esselincx, zoon is van echtpaar Peeter de Smeth x Maria Steenmetsers blijkt uit volgende gegevens:

- 27-10-1689 Gillis verzaakt aan nalatenschap zijner ouders Peeter de Smeth x Maria Steenmetsers (cfr. supra). De notariële akte draagt de handtekening van Gillis; deze handtekening is dezelfde als die onder not. akte van 15-3-1688 (Not. nr. 318-2) waar Gillis de Smeth als «pachter int hoff te Alsingen» wordt aangeduid.
- 5-5-1700 Gillis de Smeth, «sone Peeters», compareert voor schepenbank Lennik en ondertekent een overeenkomst. Zelfde handtekening (nr. 4656).
- 6-6-1700 Gillis de Smeth «pachter in de hoeve van Brieyck» compareert nogmaals voor schepenbank Lennik en ondertekent met zelfde handtekening (ibid.).
- Uit bundel proces Gillis de Smeth c/ de Tobel (nr. 4775) blijkt dat Gillis de Smeth man van Gertrui Esselincx van 1689-1700 dreef op Hof Alsingen onder St.-M.-L. en nu drijft op Hof Breeik te St.-Kw.L. De haardtelling van 1693 bewijst dat Gillis en bovengenoemd gezin met vrouw en kinderen pachter is te St.-M.-L.

VIII A. Peeter de SMETH, eerst pachter te Leerbeek en schepen aldaar (1715-22), daarna te Strijtem, Hof ten Brugsken door hem op 16-12-1721 bij koop verkregen voor 5.510 gld tegen juf. Marie van den Brande, wed. Philips van der Moesen. Dit hof was leengoed, waarvan verhef geschiedde voor Leenhof van Brabant op 3-1-1722 (A. Wauters, Hist. Envir. Bruxelles, dl. 1, blz. 277).

Ca. 1684 geboren, stierf Peeter de Smeth te Strijtem op 22-11-1735 («sepultus in ecclesia»); hij x 1) St.-Kw.-Lennik 22-2-1710 Kathelyne Covens, dochter Hendrik Covens, pachter Hof te Berchem, Pamel, en Anna van den Heuvel, ° Malderen 20-4-1789.

2) Petronella Cortvriendt.

Uit het eerste huwelijk spruiten (Par. reg., nr. 4695, f° 503 v°, loting 1742), te Leerbeek:

- 1) Hendrik ° 10-11-1711 (ss. Hendrik Covens - Gertrudis Esselincx) † 3-1-1712;
- 2) Catharina ° 28-10-1712 (ss. Gillis de Smeth - Catharina de Smeth, loco juf. Cath. Lyssens);
- 3) Antoon, volgt zijn vader op als pachter Hof ten Brugsken dat hij van zijn mede-erfgenamen afkoopt (verhef 16-12-

1740, ° 22-7-1714, (ss. Dom. Antonius Flodorp - Cath. Thienpondt) † Strijtem 5-4-1745 x Elisabeth van der Elst, uit Pamel, ° 1717, † Strijtem 5-4-1794 (zij hertrouwde met Peeter de Laet - nr. 4698, f° 195, 1775).

Uit dit huwelijk: a) Franciscus, ° Strijtem 24-2-1737, † ibid. 28-2-'37

b) Carolina ° ibid. 5-4-1738, x ibid. Cornelis Meert (Asse-ter-Heide) van wie: Maria-Geertrui Meert x Petrus Bernardus Velge.

c) Anna Maria ° ibid. 20-7-1741, non;

d) Peeter ° ibid. 6-4-1744 en aldaar † 19-2-1762 zonder nakomelingen.

4) Anna-Maria ° 3-10-1716 (ss. Francis de Smeth - Anna-M. Covens) x Aarnoud tSas, pachter te Zellik.

5) Gertrudis ° 26-11-1718 (ss. Carolus Covens - Gertrudis de Meirsmacker) x 1) Peeter de Leeman

2) Hendrik Moens

6) Theresia ° 24-1-1721 (ss. Francis de Smeth - Theresia Covens) x Jan Baptist van Tricht (Pamel);

Vervolgens geboren te Strijtem :

7) Johanna ° 17-4-1724 (ss. Joh. Covens - Johanna de Vleminck) † ibid. 21-9-1729.

8) Hendrik ° 6-4-1726 (ss. Hendrik Covens - Cath. Geeroms) x 1) Marie de Jean, van wie

a) Geertrui de Smeth x Peeter Malckenbach.

x 2) Marie-Louise van Keerbergen, van wie:

b) Josina de Smeth x Johannes Janssens

c) Gillis de Smeth x Geertrui de Bolster

van wie: Louis, Jacques, Jan Baptist, Augustin de Smeth, ° Brussel 24-7-1792 † ibid. 4-6-1879, x ibid. Marie Cathérine Wauwermans (1799-1872), van wie: Sidonie Nathalie de Smeth (1827-1876) x Louis van de Kerckhove (1808-1885).

d) Jan Bapt. de Smeth, pastoor Leefdaal

e) Bartolomeus de Smeth x Petronella Verhertbrugge, van wie: Joseph;

f) Petronella de Smeth x Joseph Gallaer

g) Geertrui de Smeth x Edouard Boussche

h) Jan-Frans de Smeth x Joanna-Maria d'Haese,

van wie: Francis en Marie-Louise.

VIII - B. Francis de SMETH, ° St.-Kw.-Lennik ca. 1688, † ibid. 31-1-1766, «sepultus in Choro Beatae Mariae».

Hij neemt het bedrijf van Hof te Breeik over van zijn vader in 1723. Het Settinghboek 1750 wijst 19 personen thuis op het hof aan, met 90 b. labour-, 10 b weiland, 4 b. bos (nr. 8943). Buiten de pachtersfamilie woonden op het hof 9 knechten, 2 meiden, 1 koewachter en 1 schaapherder; in de stallingen: 9 paarden en 4 veulens, 24 runderen, 17 varkens en vigen, 184 schapen

en lammeren. Er bestond daar ook een brouwerij, hopast en oven (Pastor. Arch. Lennik, 1747).

Francis de Smeth is schepen Lennik van 1723 tot 1749, burgemeester in 1742. Hij is momboir in vaderlijke zijde der wezen van zijn broeder Peeter (nr. 4710, 5-5-1740; nr. 4695, 20-6-1742) en meermaals peter der kinderen van zijn broeder Peeter x Catherina Covens.

Hij huwt Joanna-Maria de Vleminck, die † Tervuren 10-4-1775, van wie (Par. Reg. & nr. 4551, f° ultimo):

allen geboren te Lennik:

- 1) Gillis de Smeth ° 18-2-1724 (ss. Gillis de Smeth, gr. vader - Cath. Crispiels)
- 2) Gertrudis ° 28-8-1725 (ss. Cornelis de Vleminck - Gertrudis Esselincx, gr. moeder) x 26-5-1748 Frans-Jozef Stevens
- 3) Catherina ° 14-2-1727 (ss. Peeter de Smeth, oom - Cath. Crispiels) x Jan Baptist de Nayer.
- 4) Anna-Maria ° 10-1-1729 (Jan en Anna de Vleminck) x 23-9-1752 Jan Baptist Bastaerts
- 5) Cornelis ° 10-12-1730 (ss. Cornelis de Vleminck-Catherina de Smeth, tante) brouwer en stoker te St.-Agatha-Berchem.
- 6) Peeter ° 2-2-1733 (ss. Peeter de Smeth, oom - Cather. de Vleminck) x Steenokkerzeel 30-8-1762 Maria-Anna van Hamme die † Tervuren 14-7-1771, van wie nakomelingen.  
Hij was pachter Hof Ravesteyn te Tervuren, † aldaar 1794. Volgt sub IX in de bijdrage De Smeth, ESB., XXXIVe jg., nr. 3-4 (1951), blz. 120.
- 7) Hendrik ° 5-1-1735, † 30-1-1735;
- 8) Hendrik ° 8-1-1736 (ss. Henri Durand - Gertr. de Mesmaecker) † 8-8-1804, pachter Nieuw Hof te Breeeik, doet aankoop van het Oud Hof te Breeeik (nr. 4721, 24-5-1787) x Theresia-Antonetta van den Perre, van wie zeven kinderen, onder wie Frans Jozef die het hof verlaat na afsterven van zijn vader.
- 9) Simon ° 7-2-1728 (ss. Simon van de Voorde - Marie de Vleminck), notaris te Gaasbeek x Josina Peeterbroeck, van wie:
  - a) Josina de Smeth
  - b) Gertrudis de Smeth
  - c) Aarnoud de Smeth, notaris Gaasbeek tot 1841.
- 10) Jan Baptist ° 19-10-1740 (ss. Jan de Vleminck-Petronel. Walravens) pachter Oud Hof te Breeeik x Petronella van de Voorde van wie drie kinderen, allen jong gestorven.
- 11) Maria-Anna ° 18-2-1742 (ss. Cornelis en Maria-A. de Vleminck).

\*

\* \* \*

## GENEALOGISCHE CITATEN EN FRAGMENTEN

Afgeleid uit de Schepengriffie Lennik. (verwijzingen naar ARB-Schepengriffie Arrondissement Brussel).

I. — *Citaten*.

- nr. 9329 f° 35 1558-59  
Laureys Smets kinderen; Laureysken Smets
- nr. 9329 f° 39 1558-59  
«van den Tolle van Lennicke die... ende Laureys Smet  
te houden pleghen»
- nr. 9329 f° 39v°  
Vrancken Smet, vleeshouwer in de Halle van Lennik.
- nr. 4681 f° 202 26-6-1585  
Clara Appelmans, dochter Josse x Elisab. van Over-  
straeten, weduwe van Peeter de Smeth met nagelaten  
kind Peeterken.
- nr. 4681 f° 364 v° 28-10-1587  
wylen Hendrik de Smet x Cath. sLeenren
- nr. 4681 f° 472 v° 18-8-1590  
wylen Wynant de Smet x Cornelia Fraeybaert, en  
dochter Marie Smets
- nr. 4681 f° 558 31-1-1592  
Niklaas de Smeth x Marie le Merchier
- nr. 4681 f° 619 v° 1-12-1593  
Mathijs de Smet x Maria Ophalffens (ook nr. 4682,  
f° 238 v°, 1611 en f° 677, 1616)
- nr. 4681 f° 708 v° 30-12-1590  
Merten de Smeth x Barbara Pannis
- nr. 4681 f° 733 v° 17-5-1595  
Jan de Smeth x Magdalena van Lathem
- nr. 4681 f° 844 11-12-1596  
Vranckx de Smeth, zn Jan, x Barbara van der Eeckt  
(ook nr. 4682, f° 41, 1608)
- nr. 4682 f° 539 28-11-1614  
Jan de Smeth, de jonge, x Anna Huyghe
- nr. 4682 f° 710  
Niklaas de Smeth x Lysbeth sMesmackers
- nr. 4683 f° 308 1635  
Pieryne de Smeth x Hendrik Cuerens
- nr. 4683 f° 739 1639  
Barbara de Smeth x Jr. Martinus de Haen (ook nr.  
4684, f° 311; f° 409 v°; f° 463 v°; f° 475).
- nr. 4683 f° 840 1640  
Willemyne de Smeth x Jacques Keymolen (ook nr.  
4687 - 1 f° 88, 1657).
- nr. 4684 f° 131 1641 en f° 219, 1642  
Cornelia de Smeth x Merten Croeckaert en dochter  
Elisabeth (nr. 4690, f° 214 v°).
- nr. 4684 f° 531 1644  
Maria de Smeth x Peeter van den Berghe
- nr. 4686 f° 731 1653  
Francken de Smeth x Joanna Seghers
- nr. 4686 f° 850 1654  
Antoon de Smeth x Agneta van den Berghe
- nr. 4687-1 f° 390 1656

- Cornelis de Smeth x Anna van Muylers  
nr. 4687-2 f° 620 1663  
erfg. Joos de Smeth x Françoise van den Hove  
nr. 4687-2 f° 746 1664  
erfg. Jan de Smeth x Mayken Claes  
nr. 4689 f° 315 1670  
Loting Ambros. Lippens x Cecilia de Smeth  
nr. 4710 13-5-1739  
Willem de Smeth x Anna van Eesbruck met zonen  
Philips, Alexander en Maximiliaan.

II. — *Fragmenten*

- A - Laureys de Smeth † ca. 1540 (loting van zijn nalatenschap had plaats 26-5-1541) x N...  
van wie:  
1) Catharina de Smeth x Antoon Heerbrant, beiden † in 1583; van wie:  
a) Antoon de Smeth  
b) Catharina de Smeth x Hendrik van Schepdael  
2) Elisabeth de Smeth x  
1) Jan Appelmans, van wie zoon Klaas  
2) Berthelmeeus Cleymans († ante 1609)  
3) Klaas de Smeth, priester  
4) Peeter de Smeth, onnozél in zijn oude dagen.  
(nr. 8558, f° 53 v°, 1557 - nr. 4681, f° 29 - 32; f° 302, 1587; f° 728, 1595; f° 906 v°, 1597; nr. 4682, f° 86, 1609; f° 233, 1611; f° 283, 1612 loting erfg. Elisabeth)
- B - Jan de Smeth, zoon Klaas, brouwer en inwoner van Brussel, † ante 1584, x Elisabeth van Opstalle (in leven 1589) van wie (loting te Brussel voor secret. Cattenbroeck, 1586 - goederen te St.-P.-Leeuw, nr. 4633, f° 478, 891 v°; nr. 4634, f° 502).  
1) Maria de Smeth x Niklaas van der Smissen  
2) Willem de Smeth x Maria Madoets  
van wie: Willem de Smeth de jonge x Magdalena Verheyleweghen (weduwe in 1598; zij x 2) Jan Bellens. Hun kinderen loten in 1634 (nr. 4683, f° 40)  
3) Geertrui de Smeth x Niklaas van Oshagen  
4) Sebastiaan de Smeth, koopman te Antwerpen in 1589.  
(nr. 4681, f° 123 v°; f° 151; f° 1031, 1598; nr. 4683, nr. 4683, f° 15 v°, 1633.
- C - Timotheus de Smeth † 1595 x N...  
van wie:  
a) Kwinten de Smeth  
b) Martha de Smeth x Josse van Santen  
(nr. 4681, f° 514, 1591; f° 678, 1595)
- D - N... de Smeth x NN...  
van wie:

- 1) Catharina de Smeth x Jeroen van Boterdael, beiden † 1687;  
van dewelke: François van Boterdael x Martina de Smeth, dochter Andries x Martijntje van den Eynde (zie VI-B-4).
  - 2) Anna de Smeth die † Amsterdam 1679
  - 3) Anna de Smeth, leefde te Oostende
  - 4) Magdalena de Smeth † 1679
  - 5) Jenneken de Smeth
  - 6) Johanna de Smeth x Hendrik van Laethem (ARB-Notariaat nr. 316, akte van oktober 1679 ; nr. 317-1, akte 15-2-1684 en 27-1-1687)
- E - I E - N... de Smeth x NN... van wie :
- II 1) Geertrui de Smeth x Peeter de Smeth (waarschijnlijk. Zie F)
  - 2) Peeter de Smeth, meisenier Grimbergen 22-5-1647
  - 3) Jeroen de Smeth
  - 4) Merten de Smeth, meisenier Grimbergen 22-5-1647  
† 1681 x Johanna van den Hove (nr. 4689 f° 76 1667), gevestigd te Zierenbeek (nr. 4688, f° 214)
- III van wie:
- a) Françoise de Smeth x Merten van Laethem, leven in 1693 St.-M.-L.)
  - b) Martina de Smeth ° 1651, jonge dochter in 1687, woonde bij oudste zuster in 1693
  - c) Anna de Smeth, meisenier Grimbergen 5-10-1657 x Jacques Borremans, van wie : zoon Martinus en kleinzoon Adriaan
  - d) Barbara de Smeth x Niklaas van der Beken
  - e) Wauter de Smeth, pachter St.-Kw.-L., meisenier Grimbergen 9-12-1659 x Maria Cuenens † St.-Kw.-Lennik 2-1-1724.  
Uit dit echtpaar zijn geboren :
- IV 1) Merten de Smeth, ° 1665, bedesetter St.-Kw.-L. 1710, † 1729, x ? Laat dochter Barbara na als wees
  - 2) Albert de Smeth, \* 1669, meisenier Grimbergen 8-1-1692, momboir van Barbara de Smeth, x Barbara Roggemans van wie (nr. 4846, 1750) :
    - Karel
    - Petronella x Pierre Coulon
    - Anna x Jan Doulinx
    - Josina x Adrien van den Savel
    - Maria x Michel de Knoop
    - Antoon
    - Jan
    - Elisabeth x Jan van den Bossche

- V 3) Johanna de Smeth ° 1672 x 14-11-1694  
4) Barbara de Smeth ° 1675 x 3-8-1710 Peeter van  
Caulaert, officier der Hoofdbank Lennik, †  
7-5-1724  
5) Petronella de Smeth x Jacques Le Marie  
6) Maria de Smeth  
(nr. 4644 ; nr. 4653 ; nr. 4654, 1695 ; nr. 4659,  
23-3-1729 ; nr. 4690 f° 245, 1695 ; nr. 4694 f° 692,  
1729; nr. 4730, 9-3-1729. - Notar. nr. 318-1, 13-2-1687;  
7-3-1687; 27-10-1688; nr. 323, 11-1-1697; Office Fis-  
cal nr. 353 f° 157v°, f° 166v°, haardtelling 1693)
- F - Peeter de Smeth x Geertrui de Smeth, beiden † ante  
1675, van wie :
- 1) François de Smeth x Elisabeth de Muylder ; zij  
hebben dochter Geertruid de Smeth x Wauter van  
Laethem † ante 1715, van wie Josse van Laethem.
  - 2) Martinus de Smeth, erft hofstede te Goutverdegem
  - 3) Joos de Smeth, meisenier Grimbergen 9-12-1659,  
† ante 1675 x Catherina Borremans, van wie Jen-  
neken, minderjarig in 1675 (nr. 4687-2 f° 536,  
1662)  
Luidens akte van loting 1675 heeft Joos de Smeth  
een oom Jeroen de Smeth. Deze is dus broeder van  
't zij Peeter de Smeth, 't zij van Geertrui de Smeth,  
de ouders van Joos. Daarom geven wij als waar-  
schijnlijk dat Geertrui de Smeth onder fragment E  
hierboven kan worden ingeschakeld.  
(Notariaat nr. 144-1, loting 19-1-1675; nr. 330, ver-  
koop 17-3-1710.)
- G - Gillis de Smeth x Jacquemyne de Groote,  
van wie :
- 1) Anna x Peeter Crockaert
  - 2) Johanna x Gillis de Dobbeleer
  - 3) Maria x Peeter Boschmans
  - 4) Andries ° 1643
  - 5) Cornelia x Peeter Gies.  
(Notariaat nr. 318-1, 2-4-1687.)
- H - Niklaas de Smeth x Stefania tSas, dochter van Jan en  
Elisabeth van Muylers. Zij drijven op het Hof te Eise-  
ringen (ca. 40 b.) in huur ontvangen van jr. J.H. Voel-  
ler (ARB - Notariaat nr. 319, 11-3-1690). Niklaas is  
schepen van Lennik. Hij † St.-Kw.-L. 29-10-1729. In-  
boedel verkocht 5-5-1730 (nr. 4731).  
Uit dit echtpaar zijn geboren :  
(Office Fiscal nr. 353, f° 174 - Haardtelling 1693)
  - 1) Catherina de Smeth ° 1680, meisenier Grimbergen,  
erkend 22-11-1715
  - 2) Norbertus de Smeth • Merchtem 1683, meisenier  
ibid. ; x 1732 Maria Anna Dieremans
  - 3) Maria de Smeth ° 1685

- 4) Niklaas de Smeth ° 1690, meisenier ibid, x St.-Kw.-Lennik 28-1-1722 Anna van Santen van wie (Paroch. Reg.) :
    - a) Catherina-Stefania, ° 19-10-1722, † 24-12-1722
    - b) Petronella ° ? † 25-1-1724
    - c) Karel ° ? † 23-12-1724
    - d) Catherina ° 10-11-1726
  - 5) Josina de Smeth, meisenier ibid.
- I - Gillis de Smeth x Petronella de Mol, van wie :
- 1) Anna x Peeter Pletinckx
  - 2) Gillis, † jong
  - 3) Maria-Anna x Jan Hermans
  - 4) Catharina x Peeter van den Plas
  - 5) Josina † jong
  - 6) Johanna x Cornelis de Broeyer.
- (Nr. 4755, proces 1763.)

*Dr. Paul Leynen*

---

## UIT OUDE PAPIEREN :

### TE LEUVEN ZIJN ER «KNOESSELS» EN «KNOESSELS»...

Al grasduinend in de reeds meermaals geciteerde Thesaurus Theutonicae Linguae van Plantijn hield volgende verklaring onze aandacht: «knoessel vanden voete; la cheville du pied; astragalus». De Leuenaar gebruikt het woord niet alleen in die betekenis, maar voor hem is de stekel- of kruisbes ook een «knoessel». Wij zochten bij Plantijn en stelden vast dat hij naast «stekelbesien» ook «kroesbesien» kende. Met deze laatste vorm zijn de Schaffense «kroensele» verwant.

En ziehier een paar excerpten uit ruim vierhonderd jaar oude handschriften, die de bevestiging brengen, dat ons dialect een waar volksarchief is.

In het reglement van het ambacht van de schoenmakers, dagtekenend van 1510, heeft men het over «hooge schoenen gaende tot boven die knoesselen» (AL 4651, f° 92).

De rekeningen van de vettewariers over het jaar 1543 vertellen ons dat «op den ceusdach met de ghemeyn ghesellen» een feestmaaltijd gehouden werd, waarop als fruit voor 4 1/2 st. «cricke kerssen» en voor 1 st. «knoeselen» opgediend werden (AL 11.727, f° 13).

A.M.



## EEN PREEKSTOEL VAN G.I. KERRICX VOOR DE KAPEL VAN SINT-JOB TE UKKEL-CARLO

De Antwerpse beeldhouwer Guillelmus-Ignatius Kerricx (1682-1745) was in zijn tijd één der belangrijkste leveranciers van kerkelijk meubilair. Hij was een laatste vertegenwoordiger van de contrareformatorische barokkunst. Op zijn naam staan koorgestoelten, altaren, communiebanken, preekstoelen, orgelkasten en beelden. Tevens verwierf hij naam als bouwmeester en als ontwerper van interieurversieringen. Zijn afzetgebied kan men situeren in het Antwerpse en in het Scheldegebied, in de Kempen, Brabant, en in Holland. Voornamelijk werkte hij voor kleine gemeenten en voor provinciesteden. Hij genoot de gunst van de Cisterciënzers van Sint-Bernards en van de Premonstratenzerabdijen van Averbode en Tongerlo (1).

Een onbekend werk is de preekstoel, die hij beeldhouwde voor de kapel van Sint-Job te Ukkel-Carlo. Dit bedehuis moet financieel erg welstellend geweest zijn om een dergelijk meubelstuk te bekostigen. De reden hiervan moet wellicht gezocht worden in de bloeiende begankenis ter ere van Sint-Job. In de kapel van Carlo bestond een broederschap van Sint-Job. Een gegraveerde koperen plaat, de cliché van een processievaantje, herinnert nog aan de drukke bedevaartplaats, die Carlo in de XVII-XVIIIe eeuw was (2). Er waren wekelijks verscheidene Missen te lezen. In 1704 had Rogier-Wouter vander Noot te Mechelen moeite gedaan, om Carlo als zelfstandige parochie te doen erkennen. Zijn pogingen bleven vruchteloos. Klaarblijkelijk wilde men een vaste kapelbedienaar. Waarschijnlijk was het ambt nog al eens zonder titularis of werden de diensten door een kloosterling verricht. Zo bekende de Heer van Carlo in 1745, dat hij moeilijk een kapelaan kon vinden tussen de sekuliere geestelijken (3). In die omstandigheden werd de kapel van Sint-Job een tijdlang bediend door frater Judocus-Jozef Van Seghbroeck, klooster-

- 
- (1) Over G.I. Kerricx, junior, zie: J. GABRIELS, *Het «klassicisme» in Vlaanderen tusschen de jaren 1720 en 1740 of Guillelmus Ignatius Kerricx*, in *Vlaamsche arbeid*, XV, 1925 blz. 180-185 en G. GEPTS-BUYSAERT, *Guillelmus Ignatius Kerricx, Antwerps beeldhouwer, 1682-1745*, in *Gentse bijdragen tot de kunstgeschiedenis*, XIV, 1953, blz. 253-336.
  - (2) De kopergravure (13,2 x 9,5 cm), bewaard in de Kon. Musea voor Zunst en Geschiedenis te Brussel, is niet gesigneerd. Ze biedt de voorstelling van Job, zittend op een mesthoop tegenover zijn vrouw, die hem beschimpt. Achter Job bemerkt men de duivel, die zijn geduld tracht uit te putten. Op de achtergrond ziet men een kapel en het wapen van de familie vander Noot, heren van Ukkel-Carlo, sedert de XVIe eeuw. Vgl. L. CRICK, *Gegraveerde koperen plaat van de bedevaart te Carloo*, in *Brabantsche folklore*, VII, 1927, blz. 221-223.
  - (3) De kapel van Sint-Job werd opgericht in 1490 door Pieter vanden Heetvelde, heer van Carlo. In 1622 werd ze herbouwd en tenslotte in 1835-1836 door de huidige kerk vervangen. Vgl. E. VANDERLINDEN, *Carloo St.-Job in 't verleden. Geschiedkundige studie*, Ukkel, 1922, blz. 68-86.

ling van de Oostbrabantse Premonstratenzerabdij te Heilissem. Wanneer Van Seghbroeck met de zorg van de bedevaartplaats belast werd is ons niet bekend. Hij werd geboren te Brussel op 28 juni 1661. Aanvankelijk was hij lekebroeder te Heilissem, waar hij als dusdanig, op 25 oktober 1684, zijn kloostergeloften uitsprak, tijdens het abbatiaat van prelaat Lambertus Bals (1663-1688). Nagenoeg achttien jaren later, namelijk op 15 april 1702, werd Van Seghbroeck tot priester gewijd. Hij overleed op 4 maart 1728, wellicht te Ukkel-Carlo (4).

Op 8 januari 1721 sloot proost J. Van Seghbroeck te Antwerpen een akkoord met beeldhouwer G.I. Kerricx voor het maken en leveren van een preekstoel, volgens het model door beide partijen aangenomen (5). Luidens deze overeenkomst moest de kuip geschraagd worden door een allegorische voorstelling van de Kerk: een vrouwenfiguur, bekleed met koorkap en gezeten op een wereldbol. Aan de basis van de kuip zou de beeldhouwer vier vliegende engeltjes plaatsen. Twee putti's zouden het klankbord dragen. Uit deze passus van het kontrakt blijkt, dat de preekstoel van Carlo uitgevoerd werd volgens een gekozen model. Welk plan kan dat geweest zijn? In het Stedelijk Prentenkabinet van de stad Antwerpen bevinden zich zes pentekeningen, gesig-neerd door G.I. Kerricx. Ze maken deel uit van de Verzameling Dieltiens. Verscheidene andere tekeningen mogen op grond van stijlstudie aan de Antwerpse beeldhouwer toegeschreven worden. Een van deze aan hem toegeschreven schetsen stelt een preekstoel voor, die ongeveer hetzelfde uitzicht heeft als deze, die in het kontrakt van Carlo beschreven wordt (6).

Het voetstuk stelt een allegorische figuur voor, gezeten op een sfeer, kruis, kelk en boek in de handen. De kuip is rond en wordt gedragen door vier engeltjes met bloemenfestoenen. Op de kuip bemerkt men medaillons met borstbeelden. Het klankbord wordt gedragen door twee grote vliegende engelen. Conservator G. Gepts-Buysaert meent in deze tekening een authentiek plan te herkennen van G.I. Kerricx en wel het ontwerp van de

- 
- (4) In een ledenlijst van de abdij van Heilissem leest men over deze religieus: *Judocus van Zergbroeck, ex laico sacerdos, Bruxellensis, natus 28 junii 1661, professus 25 10bris 1684, fit sacerdos 15 aprilis 1702, obiit 4 mar. 1728*. AVERBODE, Archief van de Abdij, sectie IV, 200, blz. 105. In het Alg. Rijksarchief te BRUSSEL, Kerkel. Archief, nr. 8342, wordt een stuk bewaard over de gevangenhouding gedurende ongeveer negen maanden, in 1690, van Jozef Van Seghbroeck. Hiervoor werden op 11 oktober 1716 zeventig pattakons uitbetaald aan de Oratorianen van Maubeuge, waar hij verbleef. Er wordt geen reden van gevangenschap opgegeven.
  - (5) Dit kontrakt, gepubliceerd in bijlage, wordt bewaard tussen de archivalia van Heilissem, te BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, Ker. Archief, nr. 9089.
  - (6) Een reproductie van deze gewassen pentekening (49,5 x 33,5 cm) der Verzameling Dieltiens (Antwerpen, Stedelijk Prentenkabinet) vindt men in de studie van A. JANSEN en C. VAN HERCK, *Guilielmus Kerricx, Antwerpsch beeldhouwer, 1652-1719*, in *Jaarboek van Antwerpen's Oudheidkundige kring*, XVII, 1941, blz. 80.

preekstoel der Sint-Jakobskerk te Kapellen, door Kerricx in 1716-17 uitgevoerd (7). De overeenkomst is alleszins sprekend. Het is niet uitgesloten dat ook de preekstoel van Carlo naar hetzelfde model gemaakt werd. In het kontrakt van 1721 worden alleen de konstruktieve elementen van het kerkmeubel vernoemd, namelijk het voetstuk, de kuip, de trap en het klankbord. Over de decoratie wordt weinig gespecificeerd. Vermoedelijk moest de aannemer hier slechts het model volgen. De zinsnede *gekleedt met een choorkappe, etc.*, is hier treffend. Hoe dan ook, de preekstoel van Carlo vertoonde dezelfde karakteristieken als de andere soortgelijke kerkmeubels van G.I. Kerricx.

In het voetstuk van zijn preekstoelen geeft hij bij voorkeur een allegorische uitbeelding van de Kerk of van het Geloof, die ikonografisch soms moeilijk zijn te onderscheiden (8). Gewoonlijk treft men er drie of vier vliegende engeltjes aan, die de kuip dragen. Dit is het geval te Kapellen (Antw.) en te Carlo, terwijl te Diest, te Zele en te Geel telkens twee grote engelen als draagfiguren optreden. Bij deze preekstoelen wordt ook het klankbord door vliegende putti's geschraagd. Evenals te Geel eindigde te Carlo de trapleuning op hermen. De preekstoel van Ukkel-Carlo werd dus volgens het gebruikelijk procédé van Kerricx junior opgebouwd en versierd.

Het kontrakt, dat in 1721 tussen beide partijen gesloten werd, geeft verder aanduidingen over het materiaal. De preekstoel moet gemaakt worden uit *schoon droogh wageshot*, d.w.z. uit rechtdradige en gladde dunne eiken planken, gezaagd uit over de volle lengte gekloofde stukken (9). Drie weken na Pasen, tegen 4 mei namelijk, moet Kerricx de kansel te Carlo leveren. Hij zal een schrijnwerker en een beeldhouwer zenden om de preekstoel behoorlijk te plaatsen. De proost van Carlo zal de helft van de transportkosten en van de licenten dragen. G.I. Kerricx zal voor zijn werk de som van 820 gulden courant ontvangen. De betaling gebeurde in diverse beurten, zoals de kwitanties, die na het kontrakt volgen, aantonen.

Welke de lotgevallen waren van deze preekstoel is ons onbekend. Het meubel wordt zelfs niet meer vermeld in de *Inventaire pris dans la chapelle de St. Job sous Carloo, commune d'Uccle, par moi agent adjoint de la dite commune des objets et meubles*, op 21 november 1797 door C. Verassel opgemaakt (10).

---

(7) G. GEPTS-BUYSAERT, *art. cit.*, blz. 270 en 325. A. JANSEN en C. VAN HERCK plaatsen de pentekening en de preekstoel van Kapellen op naam van G. Kerricx, senior. Vgl. A. JANSEN en C. VAN HERCK, *art. cit.*, blz. 79-80. Conservator G. Gepts-Buysaert heeft voldoende aangetoond, dat beide aan G.I. Kerricx, junior, moeten toegeschreven worden.

(8) J. TIMMERS, *Symboliek en iconographie der christelijke kunst*, Roermond-Maaseik, 1947, nr. 800 en nr. 1171-1172.

(9) J. VERDAM, *Middelnederlandsch handwoordenboek*, Den Haag, 1949, blz. 762.

(10) Vgl. [E. VANDERLINDEN], *Over het voormalig meubilair der Ukkelische parochiekerk en kapellen*, in *ESB*, XXI, 1938, blz. 231.

Blijkbaar werd de kansel in de XVIIIe eeuw reeds uit de kapel verwijderd.

### BIJLAGE

*Kontrakt tussen fr. Judocus-Jozef van Seghbroeck, religieus van Heilissem en proost van de St.-Jobskapel van Carlo, en Guillielmus Kerricx, waardoor deze belast wordt met het maken en het leveren van een preekstoel voor gezegde kapel.*

8 januari 1721.

Origineel op papier, bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, Kerkelijk Archief, nr. 9089.

Op heden acht ianuary 1721 den seer Eerweerdigen Heere van Seghbroeck, Proost der Capelle van Carloo etc. als aenbesteder ende G. Kerricx als aennemer, kennen overcomen te syn tot het maecken van eenen preeckenstoel volgens de modelle daer van tusschen partyen vercosen, waer onder moet comen een beeldt van de h. kercke, sittende op eenen bol, gekleedt met een choorkappe, etc., welke werck sal moeten gemaectt worden van schoon droogh wageschot, moettende onder de kuype comen vier vliegende kinderen ende twee kinderen onder den hemel, als oock twee hermen staende beneden aen den trap, blyvende tot laste des aennemers dit werck te leveren tot Brussel, soo nochtans dat de seer Eerw. Heere Aennemer sal betaelen de helft vande schipvracht ende licenten tot Brussel; oock sal den aennemer eenen schrynwercker met eenen beldthouwer senden ter plaetse, alwaer den bovengen. preeckstoel moet gestelt syn, mits dat aen hem sal door den seer Eerw. Heere Aenbesteder betaelt worden het ghene hy aen dese knechten voor stellen ende hunne reyse sal moeten gereedt ende volmaectt syn om over gevoert te worden dry weken naer Paesschen van desen tegenwoordigen jaere 1721 voor alle het welke den seer Eerw. Heere Aenbesteder aen den Aennemer beloofft te betaelen eene somme van achthondert en twintigh guldens courant.

Actum in Antwerpen op dato als bovengh.

(get.) *fr. J. van Seghbroeck.*

Op het contract hier achter gementioneert by den onderg. ontfangen eene somme van twee hondert negenthien guldens. 8 ianuary 1721.

(get.) *G.I. Kerricx.*

Item ontfangen thien croonstukken op rekeninge bovengh. Actum in Carloo 11 iuny (?) 1721.

(get.) *G.I. Kerricx.*

Je certifie d'avoir receu de Monsieur van Seghbroeck provost de Carloo le contenu du contract mentioné cy dessus fait en Anvers ce 5me d'Aoust 1721.

(get.) *G.I. Kerricx.*

En mesme tems receu de Monsieur van Seghbroeck la somme de quarante et trois florins et quinze sols en payement de deux petits Anges pour les formes fait en Anvers ce 5me d'Aoust 1721.

(get.) G.I. Kerricx.

Receu en satisfaction de les iourn. des ouvriers qui ont dresse la chaise de verite la somme de vingt et deux florins.

(get.) G.I. Kerricx.

T.J. GERITS ●. Praem

UIT OUDE PAPIEREN :

#### GANSRIJDEN

Een wreed volksvermaak uit vroegere tijden was het gansrijden of ganstrekken. Ganzen werden aan de poten opgehangen en ruiters moesten al galopperend trachten de kop van de ganzen af te trekken. Deze sport lijkt vooral op de maandag na Driekoningen, ook wel *Verloren Maandag* genoemd, beoefend te zijn. Wegens dierenmishandeling werd een einde gesteld aan dit volksvermaak. In Berendrecht bleef dit gebruik een tijd bestaan maar men verving de levende gans door een houten.

In het dekanaal archief van Asse vonden we een weerklank over deze sport. Op een los papiertje vat een priester samen wat hij op 21 februari 1841 over het gansrijden op de kansel heeft gezegd. De feiten zijn niet in Asse te lokaliseren. Dit bewijzen de namen die geen typische namen zijn voor het Asse uit die dagen en dat bewijst de zinsspel op de Leopolduskermis. In Asse zou men spreken van een St.-Martinuskermis. We vermoeden dat een pastoor of priester dit preekje uit zijn vroegere standplaats naar Asse heeft meegebracht. Misschien slaagt een of andere historicus er wel in dit dokumentje juister te lokaliseren. Hier volgt de tekst van die priesterlijke vermaning, waarvan de hoofding in het Latijn is gesteld.

Naar de inhoud werd volgende vermaning tweemaal van de preekstoel afgekondigd op 21 februari 1841.

*Zijn er gene misbruyken genoeg in deeze gemeente? Moet er dan wederom een nieuw misbruyk bij koomen? Reeds verscheyde of veele jaeren is hier zoo gelukkiglijk afgebrooken door de zorg van den Borgemeester, die er toen was en door mijne vermaeningen HET GANSREYDEN, daer eertijds zoo veele slegte gevolgen zijn uyt voortgekoomen, dronkenschappen, vloeken, onkuyscheden, onrust in de gemeente twee en meer dagen lang, die altijd begonst zijn door de gansreyders. Men heeft zelfs moeten zien, dat er op Aschwoensdag nog dronkaerds met de tafel waerop flessen en glazen stonden, gezeten waeren voor de deur van het Wit Peerd. (Die waeren den ouden smit, Peter Jan Dierckx, Andries Gijzen en Jan Gijzen maar deeze heb ik niet genoemd.) Daer is me door eenen rondlooper, die den koster daarmede belast had, (Christiaen Zwostelbleergen? maer niet genoemd) aen gezegd, dat maandag de gans zal gereeden worden en dat dit niet meer kan belet worden. Zal de gans dan zekerlijk gereden worden? Ik hoop van neen en tot dien eynde verzoek ik van alle de boeren aen de gansreyders geen peerden te verleen en alzoo niet mede te werken aen het kwaed. Ik vertrouw, dat zij mij zullen gehoorzamen en dat gelijk er met de laeste LEOPOLDUSKERMIS vier wederspannige herbergiers geweest zijn die tegen mijn verbod spell gehouden hebben, geen vier onder alle de boeren zullen zijn, die peerden zullen geeven. Neen, geen twee of 'kmoet mijn boeren niet meer kennen. Ik meyn nochtans, dat ik op hen mag staet maeken. DOCH... zijn er vijf peerden geweest 3 van Peeter Simons en 2 van Van Camp-Block die de gansreyders gediend hebben agter den dijk van minen hof. Alle de andere boeren hebben hunne peerden niet gegeven (God zij geloofd). Dus is het gansreyden maer gebrekkelijk af geloopens.*

J. SPANHOVE m.s.c.

## ASSE 1729 — EIGEN ZITPLAATSSEN, IJDELE VROUWEN, LICHTZINNIGE SCHEPENEN

De laatste jaren heeft men in vele kerken van ons land de strijd tussen de eigen en gemeenschappelijke kerkstoel kunnen meemaken. De «kussenstoelen» op de voorste rijen langs de «vrouwenkant» zijn op de meeste parochiën verdwenen. Dit is niet altijd in «peis en vrede» gebeurd. Die strijd dateert echter niet van de 20e eeuw. Er is niets nieuws onder de zon en l'histoire se répète. Dat blijkt uit een paar dokumenten, die we in het archief van het aartsbisdom vonden. In een van de vier mappen losse papieren, die men daar over Asse bewaart, troffen we twee Latijnse brieven van E.H. Aegidius De Witte, die tussen de jaren 1719-1750 pastoor was van Asse. Er berusten meer strijdlustige brieven van deze warmbloedige zieleherder in het archief. In twee van die brieven, daterend van 1729 trekt de pastoor van leer tegen het schandaal van de eigen zitplaatsen in zijn kerk.

Oorspronkelijk waren in onze kerken, behalve het koorgestoelte voor de geestelijken, geen zitplaatsen voor de gewone gelovigen voorzien. De binnenzichten van kerken en katedralen op de schilderijen van onze Vlaamse primitieven tonen zijbeuken en schip als een lege open ruimte. De gelovigen volgden rechtstaande de diensten. Sommigen brachten een stok mee om op te leunen en anderen hurkten met hun vermoeide ledematen op de vloer van de kerk neer. Die toestand kan men nu nog in zuidelijke landen meemaken. Eerst in de 16e eeuw schijnt het gebruik van zitplaatsen in de kerk in zwang te zijn gekomen, voorzeker onder protestantse invloed. Bij de gereformeerden immers vormen lezing en preek de hoofdbrok van de eredienst. Die langdurige woorddienst vroeg zitplaatsen onder vorm van banken. Van uit de protestantse tempels lijkt dit gebruik naar de katolieke kerken te zijn overgewaaid.

In de kerk van Asse lijken geen zitplaatsen te hebben bestaan vóór 1600. De landdeken beschrijft in zijn verslag van 1595 het inwendige van de kerk. Deze is volgestapeld met kisten en kasten, waarvoor de gelovigen gedurende de oorlogstroevelen binnen de kerkmuren beveiliging zochten. Voor kerkbanken en kerkstoelen lijkt er tussen die meubelen geen plaats.

Toen pastoor De Witte in 1729 zijn twee Latijnse brieven naar het bisdom schreef, waren er sedert vele jaren zitplaatsen in de kerk. De pastoor spreekt in zijn brieven over misbruiken op dat gebied onder zijn voorgangers pastoor Paschasius Cole (1687-1709) en pastoor Cornelius Van Den Daele (1709-1719), over zitplaatsen reeds meer dan 40 jaar in de kerk aanwezig en over zitplaatsen geërfd van grootouders.

We hebben soms gearzeld om de Latijnse benaming, welke pastoor De Witte voor zitplaatsen gebruikt te vertalen. Hij gebruikt het woord «scamnum». Dit woord lijkt alleen bank te

kunnen betekenen. Voor stoel zou hij «sedes, sedile, sella» hebben gekozen. In zijn Latijns woordenboek geeft Du Cange aan scamnum wel de betekenis van bank maar niet de betekenis van stoel. Er zijn in de brieven van pastoor De Witte zinspelingen, die goed toepasbaar zijn op stoel maar waar de pastoor beweert, dat de voorname vrouwen niet op dezelfde zitplaatsen willen zitten met de volksvrouwen, denken we natuurlijkerwijze aan banken. We hebben het woord scamnum dan ook vertaald door het algemene woord zitplaats of het konkretere bank.

Hier volgt dan de eerste brief, die niet gedateerd is en gericht aan Zijne Eminentie de aartsbisschop van Mechelen, pri-maat van België. Pastoor De Witte lijkt hier de spreuk vergeten te zijn: een arend vangt geen vliegjes:

*«Egidius De Witte, pastoor van Asse zet met alle eerbied volgende toestand uiteen. Sommige vrouwen in Asse zoeken in de parochiekerk de anderen te overtroeven. Ze willen de voorste plaatsen en banken bezetten. Naar ze beweren zouden deze, krach-tens erfenis door bloedverwanten, grootouders en vrienden aan haar zijn overgedragen of ook al van anderen als eigen zitplaats zijn afgekocht. Ze trachten zich die zitplaats als persoonlijk toe te eigenen. Hierdoor ondervind ik als pastoor heel wat herrie en sta ik voor misbruiken en schandalen. Ze jagen immers de anderen van haar zitplaatsen weg, dulden niet dat anderen er plaats op nemen en als een vrouw van geringe afkomst is, volgen haar mening natuurlijk, vertikken ze het op diezelfde bank te zitten... ER ZIJN ECHTER NOG HEEL WAT ERGELIJKER FEITEN DAN DEZE. (Deze laatste zin staat flink in dikke letter). Er dreigt bovendien gevaar, dat anderen naar eigen goed-dunken een plaats zullen uitkiezen of daar voor zich zelf een bank zullen plaatsen en banken, die misschien heel wat beter zijn, zullen wegslepen.*

*Om gedaan te maken met al die misbruiken en schandalen wend ik mij tot Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid en vraag met aandrang paal en perk te stellen aan al dat vrouwelijk ijdel gedoe en te verordenen, dat alle zitplaatsen en banken, die sedert 40 jaar en meer in de kerk staan, gemeenschappelijk zouden zijn en dat daarover zou mogen beschikt worden tot groter gemak van alle parochianen».*

De tweede brief van pastoor E. De Witte dateert van 29 april 1729. Het bisdom lijkt de zaak onderzocht te hebben, bedenkingen gemaakt en een gematigde oplossing te hebben voorgesteld. Pastoor De Witte lijkt langs de proost van Affligem, toen Odo De Craker (1696-1743), een antwoord van de aartsdiaken of vikaris te hebben ontvangen. Zo verklaren we tenminste de aanhef van de tweede brief. Hij verklaart hierin nader zijn houding en geeft uitleg in een naschrift over zijn zin in de eerste brief : «er zijn echter nog heel wat ergerlijker feiten dan deze». Op bedekte wijze brengt hij de schepenen hierbij in het gedrang.

«De hoogerwaarde heer proost van Affligem heeft me de brief gestuurd met het verlof van Zijne Hoogwaardigheid verandering te brengen in de banken van de kerk. Die verandering is broodnodig om misbruiken en ruzies te vermijden en om een stokje te steken voor het ambitieus optreden van verschillende vrouwtjes (muliercula). Die misbruiken dateren niet van mijn tijd maar reeds uit de tijd van pastoor Cole en Van Den Daele, mijn voorgangers. Zo hebben me geloofwaardige getuigen verteld. Zo pastoor Van Den Daele wat langer had mogen leven, dan zou hij zijn beklag bij Zijne Hoogwaardigheid hebben gedaan. Voor wat die zitplaatsen betreft, heb ik geen andere maatregelen getroffen dan ze een of twee stappen te verschuiven en er andere banken, die zeker aan de kerk behoren, tussen te schuiven. Zijne Hoogwaardigheid raadde me aan, om aan die vrouwen te vragen die zitplaatsen aan de kerk af te staan. Uit haar antwoorden blijkt, dat ze haar eigendom wensen te bewaren. Wat er ook van zij, ik vraag aan Uwe Hoogwaardigheid van Zijne Eminentie te verkrijgen, dat ik mijn opzet mag doorvoeren. Er kan daar alleen maar goeds uit voortkomen. Verder is in de parochie mijn plan bekend. Zo ik dat niet zou mogen doorvoeren, dan zou ik in de parochie, vooral door die vrouwtjes nogal worden uitgelachen. Ze zouden nog schaamtelozer die zitplaatsen als haar eigendom opeisen. Er zijn er daarenboven nog verschillende die dergelijke zitplaatsen in de kerk wensen. Daardoor kunnen er alleen maar blijvend misbruiken en ruzies in de kerk ontstaan. Als het enigszins kan, vraag ik Zijne Hoogwaardigheid me langs mijn knecht, drager dezès, een antwoord te bezorgen.

NASCHRIFT. In mijn eerste brief stond geschreven «er zijn echter nog heel wat ergerlijker feiten dan deze...» Wel, één der banken is zo dicht bij de bank der schepenen geplaatst, dat dit een oorzaak is geworden van ergernis. Ik moet dat niet nader uitleggen. Zijne Hoogwaardigheid zal wel verstaan, wat ik bedoel. Ik moet tot mijn schaamte bekennen, dat ik sedert enkele maanden dat alles heb laten passeren. Die bank heeft me echter boven alle andere motieven gedreven om het plan van die veranderingen te vormen. Ik kan fatsoenlijkerwijze deze ene bank niet verplaatsen zonder ook de andere te verschuiven...».

Ik denk, dat de lezer zoveel inzicht heeft als Zijne Hoogwaardigheid en begrijpt, wat pastoor De Witte bedoelde.

J. SPANHOVE, msc.



## HAND EN VINGERS (1)

De hand en de vingers spelen niet alleen een uiterst belangrijke rol bij het werk ; zij liggen ook *voor de hand* in de taal van het geloof, het recht, het volksgebruik en het volksgeloof.

A. J. J. de Witte O. P. bracht schematisch de betekenissen van hand en vingers samen *aan de hand* van het gebruik bij de verschillende volkeren ; de grondbetekenissen voor *hand* luiden : grijper ; kracht, macht ; actie-instrument ; gebaar ; - figuurlijke voorstelling (2).

Ook bij Hanns Bächtold-Stäubli (3) komt een systematisch onderzoek voor van hetzelfde thema.

Het beeld dat in beide bijdragen wordt opgehangen, moet nu echter door bepaalde nieuwe aspecten en verklaringen aangevuld worden door twee uiterst belangrijke werken. Zo brengt Karl Menninger in zijn *Zahlwort und Ziffer* (4) een ongelooflijk rijke en prachtig geïllustreerde monografie, waarin de rol van de vingers als hulp bij het tellen op de voorgrond treedt. Wie nu, om slechts een paar onderwerpen aan te duiden, meer wenst te weten over de kerfstok, het rekenen van de molenaar (met cijfers of knopen), de kerfbrief (*carta dentata*), in één woord : iedere berekening, van de vingers tot de rekentafels, moet het werk van Menninger naslaan.

De tweede aanvulling beweegt zich op een ander plan. In *Die Welt der Symbole* (5) door Dorothea Forstner OSB, wordt de symbolische waarde onderzocht van tekens en schrift, getal en figuur, kosmos, kleur, steen en metaal, planten, dieren, Bijbelse personificaties, mythologie én lichaamsdelen.

Uit beide laatste werken blijkt dan weer de kapitale betekenis van hand en vingers op zoveel verschillende gebieden. Vooreerst in de godsdienst : Christus is de hand Gods ; de hand Gods symboliseert de almacht ; de vinger van Gods hand is de H. Geest ; er is een handoplegging bij de priester- of bisschopswijding ; de handen worden bij het gebed samengevouwen, enz.

Uit de taal van het gerecht stammen nl. *die hant opheffen*, d.i. plechtig beloven ; *hant leggen ten heiligen*, d.i. zweren met aanraking van de relikwieën ; een *gewaerde hant* is een gerechtigd persoon ; de *lauwe* of *warme hant* is de zinnebeeldige voorstelling van iemands levend lijf ; *dode hant* duidt de verwanten aan van een verslagene of een overledene.

---

(1) Dit is de tweede behandeling van een Brabants woord (vraag 436, ESB 44 (1961), blz. 173), dat te lang zou uitvallen in de gewone rubriek.

(2) *De betekeniswereld van het lichaam* (Utrecht-Antwerpen, z.j.), blz. 292 vv.

(3) *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* II (Leipzig, 1929-30) i.v. *Hand*.

(4) *Zahlwort und Ziffer. Eine Kulturgeschichte der Zahl* (Göttingen, 1958<sup>2</sup>).

(5) (Innsbruck-Wien-München, 1961).

In de handel speelt de hand natuurlijk een grote rol. Terwijl de kinderen en natuurlieken op beide handen tot tien tellen, brachten de Romeinen het op hun vingers tot 10.000 !

Een voorbeeld uit deze afdeling is het mnl. *hantslach*. Het woord duidt niet alleen de oorveeg aan, of het slaan met de handen tegen mekaar (tot teken van rouw of vreugde), maar ook een slag met de hand, tot bekrachtiging van een mondelinge overeenkomst (*top!* - afgeleid uit het aanraken van de vingertoppen).

Gewoon gebruikt werden reeds in het Grieks en in het Latijn de woorden *cheir* en *manus*, d.i. hand, om een groep, een strijdmacht, aan te duiden ; vgl. Fra. *une poignée*. Uit ons dagelijks gebruik zijn bekend : *mijn handen jeuken* (= grote lust hebben), *handen aan zijn lijf hebben* (= flink zijn), *ik heb maar twee handen* (= ik kan niet meer doen dan ik doe), *zijn handen staan er niet henen* (= naar) (= hij is er niet voor geschikt), *ge kunt geen hand voor uw ogen zien*, *het zijn twee handen op één buik* (= ze zijn het volkomen eens), *iets kwijt geraken met zeven handen*, *ge moet op zijn handen letten* (= toezien of hij eerlijk handelt), *met hand en tand* (= met alle macht), *iemand onder handen nemen*, *iets op zijn duimpje kennen*, *iets uit zijn duim zuigen*, *door de vingers zien*, *mijn kleine pink heeft het gezegd*, enz. Men denke ook aan uitdrukkingen als : *van hoger hand* (= in naam van de regering), te vgl. met mnl. wendingen als *die roomsche hant*, d.i. de Romeinse heerschappij, *hij heeft er een handje van weg*, *langzamerhand*, enz.

\*

\* \*

In de kindertaal en in kinderrijmpjes dragen de vingers een naam. Waarschijnlijk werkten daarbij verschillende motieven samen, eerst en vooral, een paedagogische drang, hoe primitief ook.

Men leert het kind hoe de dingen heten en tegelijk blijkt ook het rijmpje als bescheiden « kindergedichtje » een uitstekende en een natuurlijke oefening te zijn in het memoriseren. Terwijl men de vingers benoemt, worden zij ook even aangeraakt : de rijmpjes worden aan de kinderen liefdevol en spelend meegedeeld.

De aanduiding van de vingers kan op verschillende wijzen gebeuren : ofwel door een werkelijke benaming, die echter ook in een primitief verhaaltje kan voorkomen, ofwel door omschrijvingen (bv. « deze, die ; de eerste, de tweede »). In dit verband kan men ook denken aan aftelrijmpjes in de aard van :

*Pluim, pluim, pluim en dan nog een pluim,  
Hier is mijne vinger en daar is mijnen duim.*

(Duffel ; mededeling van dhr. G. Sarens.)

En ten slotte zou men kunnen wijzen op een finesse uit latere tijd, zoals die, voor Evere, door dhr. P. Cnops wordt verteld :

« Onder het afdreunen van het wijsje : *a ene vinger, a twee vingeren, a drie, met deze vinger vier vingeren, a vijf* halen de

groten achtereenvolgens hun tien vingers uit hun twee vuisten, maar er wordt zo geteld dat er toch blijkbaar maar vijf vingers present zijn » (6).

Aanduidingen van de vingers met een echte benaming zijn reeksen zoals : Dumeloot, Kattepoot, Langerake, Korteknape, Klein Petietje (7) ; Pinkske, Gouden Rinkske, Lange Lierboom, Slokwolf, Luizenknoper (8) ; Pinkie, Gou Rinkie, Lange Lierboom, Potteschraper, Ketellapper ; of : Pinkske, Goud Rinkske, Lange Lierboom, Biertrapper, Opsnapper (9) ; Dumeling, Vingerling, Lankman, Jozef, Jip (10) ; Duimelink, Fingerlink, Lankmann, Kwikstetken, Jozefken (Westfalen) ; Kleindeng, Goldfeng, Lange Mäker, Wintäpper, de Decke Luseknäpper, of : Dumendick, Wisert, Langemann, Goldmann, Dümelingsken (11).

Andere reeksen van dergelijke vingerdeuntjes die vijftig jaar geleden bij ons voorkwamen, zijn o.a. : Doumerling, Lekvink, Langeman, Lochaan, Piebek (te Moelingen) ; Eumken, Oömkesknaap, Langeraat, Fillefoo, Pinksken (te Diest) ; Aap, Knaap, Langenaap, Vingerlink, Tiereliereling (te Merchtem) ; Duimerloot, Lekkerpoot, Langerebbe, Klieremachuit, Kleen Kornuit (te Merchtem) (12).

Te Tienen luidt het deuntje : Daam, Daamkes knaap, Langen aap, Piepoewet. Pitske doewet (mededeling van dhr. R. Morren) (13).

Men vergelijkte de oogst met opgaven uit het Rijnland ; de pink heet er o.m. : Klenfinger, Klending, Klenmann, Klenen Deiwel, Spitzbüchchen, Fressspanz, Pomsack, Rittersmann, Schelm, Witzmann, Schnippschnapp, Korte Steck, Stiefelschisser, Stubenschisser, Stubenrütscher, enz., enz. (14). In het Rijnland is de afwisseling bij de andere vingerbenamingen overigens even rijk.

- 
- (6) Het past misschien hierbij te vermelden dat in de Duitse schoolboeken het kapitteltje van de interpunctie door de band geïllustreerd wordt met een analoog schoolvers:  
Es schrieb ein Mann an eine Wand:  
Zehn Finger hab' ich an jeder Hand,  
Fünf und zwanzig an Händen und Füßen.  
Wer 's richtig liest, den will ich grüssen!  
Schrapt men de komma na 'Hand' en plaatst men die na 'hab' ich', dan wordt alles weer duidelijk.
- (7) Vermeld te Ieper, door J. Schrynen, *Nederlandsche Volkskunde I* (Zutphen 1930<sup>2</sup>), blz. 259.
- (8) In Limburg, zie K.C. Peeters, *Eigen Aard* (Antwerpen, z.j., 2e druk), blz. 465.
- (9) In Noord-Nederland; zie J. van Vloten, *Nederlandsche baker- en kinderrijmen* (Leiden 1894<sup>4</sup>), blz. 11.
- (10) In Gelderland; *ibidem*.
- (11) J. Müller, *Rheinisches Wörterbuch* 2, 467.
- (12) *Kinderspelen uit Vlaamsch België, verzameld door den Westvlaamschen Onderwijzersbond II* (Gent 1905), blz. 423-424.
- (13) Het sprookje van Klein Duimpje heet te Tienen *Daamke me zaamke* (= Duimpje, mijn zoontje) (R. Morren); vgl. hierbij *Duimeke zoon*, de benaming van de duim in de Leuvense kindertaal (mededeling van dhr. A. Meulemans).
- (14) J. Müller, *Rheinisches Wörterbuch* 2, 468.

De vingerbenamingen zijn oud : « popular names of the fingers seem to be of considerable antiquity ». In *A Pictorial Vocabulary* (15e eeuw) luiden de Engelse namen : thombe, Lykpot, longman, leche, lythylman (15). Uit dezelfde eeuw stamt (hs. Cambridge) volgende beschrijving :

Ilke a fyngir has a name, als men thaire fyngers calle.  
The lest fyngir hat *lityl-man*, for hit is lest of alle;  
The next fynger hat *leche-man*, for quen a leche dos ogt,  
With that fynger he tastes all thing how that he hit is wrogt;  
*Long-man* hat the mydilmast, for longest fynger hit is;  
The ferthe men calls *toucher*, therwith men touches i-wis;  
The fitte fynger is the *thowmbe*, and hit has most mygt,  
And fastest haldes of alle the tother, forthi men calles hit rigt (16).

\*

\* \*

De deuntjes kunnen ingedeeld worden naar de motieven.  
Zo is er in de eerste plaats de idee van *water* :

Duimelot is in 't water gevallen,  
Likkepot heeft hem eruit gehaald,  
Lange Jaap heeft hem thuis gebracht,  
Korte Knaap heeft hem in 't bed gelegd,  
En dat kleine, kleine Pinkje heeft alles gezeid (17).

St.-Stevens-Woluwe, Zaventem, Berg-Lelle en Kampenhout  
kennen het, maar iets anders :

Duimeroop..., Leentje Pop..., Lange Jaak..., Korte Knaap..., En  
kleine Pink heeft alles aan moeder verteld.

Vgl. hierbij het Rijnlands :

Dümmling wor in 't Water gefallen,  
Lakemann wor gekommen;  
Fingerling ös geschwommen;  
Tünnes hat öhm rutgetrocken,  
On et Stüppken het öhm afgedrög (18).

Een Rijnlandse variante die dichter bij ons verhaal staat is :

De Deimling is in de Bore gefall,  
de Fingerling hot en rausgezo,  
de Langemann hot en in 's Bett gelet,  
Michel hot en zugedeckt,  
's Kle Bibche hot alles iwer sei Modder gesat (19).

---

(15) Meegedeeld door Th. Wright - R.P. Wülcker, *Anglo-Saxon and Old English Vocabularies I* (Londen 18842), kol. 753-754.

(16) *Ibid.* 753, noot 1. - Op dezelfde plaats wordt J.O. Halliwell, *Nursery Rhymes of England* aangehaald met Engelse benamingen die in de 19e eeuw gebruikt werden: thumbkin, foreman, longman, ringman, littleman; - een variante uit Norfolk luidt er: Tom-thumbkin, Will-wilkin, Long-gracious, Betty-bodkin, Little-tit.

(17) J. van Vloten, *op. cit.*, blz. 10.

(18) *Rheinisches Wörterbuch* 2, 467.

(19) *Ibid.* 2. 466.

Een tweede motief zou kunnen heten : het *kopen*. Voorbeelden :

Duimelot had vis gekocht,  
Likkepot had ze gezoden,  
Lange Jaap had ze gebraden,  
Korte Knaap had ze weggezet,  
En 't Kleine Ding heeft ze opgegeten (20);

Duimeling had een varken gekocht,  
Hanne-Oom had hem thuis gebrocht,  
Langeman had hem gestoken,  
Tiktak had de worst gemaakt,  
Kleine Pink ging ermee lopen (21).

Een Antwerpse tekst luidt :

Duimeling had nen os gekocht,  
Fikfak had hem thuis gebrocht,  
Langeman heeft hem geslagen,  
Vingerling heeft er worsten van gemaakt  
En klein Tietelingsken heeft ze opgeëten (22).

En zo gaat het verder met een koe, een gans, een « kiekske », enz., in Brabant, in Oost- en West-Vlaanderen, evenals in het Noorden. Het motief bestaat trouwens ook in het Rijnland :

Deimling hot paar Ochse kaft,  
Fingerling hot se ham gefahr,  
Grotemann hat se dut gemacht,  
Jäbche hot de Worscht gemacht,  
Kle Spetzböfche hot se all gefress (23).

Een volgend motief dat vaak voorkomt is het *eten* :

Naar bed, naar bed, zei Duimelot,  
Eerst nog wat eten, zei Likkepot,  
Waar zullen we 't halen? zei Lange Jaap,  
In moeders kastje, zei Korte Knaap,  
Dan zal ik zeggen, zei Pinkelinge,  
Dat jullie snoept van moeders dingen (24).

Hierbij de variante :

Naar bed, naar bed, zei Duimelot,  
Eerst nog wat eten, zei Likkepot,  
Waar zal ik het halen? zei Langelot,  
Uit grootvaars kastje, zei Ringeling,  
Dat zal ik verklappen, zei 't Kleine Ding (25).

---

(20) J. van Vloten, *op. cit.*, blz. 10.

(21) K.C. Peeters, *Eigen Aard* (Antwerpen, 2e druk, z.j.), blz. 465. - Zelfde tekst met lichte schrijfvarianten in: K.C. Peeters, *Het Vlaamse volksleven* (= Vlaamse Pockets 73, 1962, blz. 45).

(22) P.J. Cornelissen en J.B. Vervliet, *Idioticon van het Antwerps dialect* (Gent 1900), blz. 384.

(23) *Rheinisches Wörterbuch* 2, 1438. - Vgl. voor het Zuiden: *Kinderspelen uit Vlaamsch België, verzameld door den Westvlaamschen Onderwijzersbond II* (Gent 1905), blz. 423. - Vgl. J. Schrynen, *Nedert. Volkskunde I* (Zutphen 1930<sup>2</sup>), blz. 259.

(24) J. van Vloten, *op. cit.*, blz. 10. - Identiek te Antwerpen op een paar lichte afwijkingen na.

(25) *Ibid.*

Er zijn zeer veel voorbeelden, ook in andere talen. Op twee Engelse deuntjes wil ik nog wijzen :

One, two, three, four, five,  
I caught a fish alive;  
Six, seven, eight, nine, ten,  
I let it go again.  
Why did you let it go?  
Because he bit my finger so.

*This little piggy went to market, stayed at home, ate roast-beef, had none, cried all the way home.*

Het eerste wijsje wordt geneuried ; het tweede vertelt men aan kinderen terwijl men hun vingertjes verzorgt.

De laatste voorbeelden wijzen reeds op de methode zonder vingerbenaming.

Te Halle werd opgetekend : « Die heeft een koei verkocht, Die heeft ze thuis gebrocht, Die heeft ze geslagen, Die heeft ze gegeten, Die heeft ze uitgesch... » (26). Vgl. hierbij, eveneens te Halle, in verband met de eerste tien getallen en natuurlijk ook met de vingers : « Eén brak zijn been, Twee zet het aaneen, Drij kwamp er bij, Vier ging naar Lier, Vijf slieg zijn wijf, Zes trok zijn mes, Zeven had het gezwegen, Acht hield de wacht, Negen kwamp ze tegen, En tien had het gezien » (27).

Uit Borgloon wordt me meegedeeld : « De eerste viel in 't water, De tweede sprong hem na, De derde haalde hem eruit, De vierde droeg hem naar bed, De vijfde ging het tegen vader en moeder zeggen ».

Voor het Land van Overmaas vermeldt J. Langohr : « Klee Dümke voor i ge Water gevalle ; de hauw en druut geholt ; de hauw en aafgedrucht ; de hauw en i ge Betsche gelaat ; en dat Klee Pinkske hauw em wer i ge Water gebrüt » (28).

Te Antwerpen (en ook elders in Brabant) zijn bekend : Deze is in 't water gevallen ; deze heeft hem er uitgehaald ; deze heeft hem een proper hemdje aangedaan ; deze heeft hem in zijn beddeke gelegd en deze heeft alles aan Moeke verteld.

Of nog : plak, ik ging naar de markt ; ik kocht een koe, een stuk van de lever, een stuk van de pens, voor een zieke, zieke mens.

West-Duitsland kent op vele plaatsen varianten bij de volgende tekst : Das ist der Daumen, Der schüttelt die Pflaumen, Der hebt sie auf, Der trägt sie nach Haus, Und der kleine Piepmatz isst sie allemal auf.

Claude Seignolle ten slotte vermeldt in zijn *Le Folklore de la Provence* (Parijs 1963) : La poule a fait l'œuf, Celui-ci est allé le chercher, Celui-ci l'a fait cuire, Celui-ci l'a mangé, Le petit n'a rien goûté, Pique, pique, pique, — een tekst die uit het dialect van Marseille in het Frans vertaald werd (blz. 64). Vertaald

---

(26) F. Martens, Gedenkschriften van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Halle 1927, blz. 54.

(27) *Ibid.*

(28) *Von gen Weech bes a ge Graaf* (z.p., 1956), blz. 50.

is eveneens : Celui-là va à la chasse, celui-là a tué trois grives, celui-là les plume et les fait cuire, celui-là les mange et celui-là, le pauvre, n'a rien du tout (ibid., blz. 79), enz.

Tot een echt kinderlied is het versje uitgegroeid in het Rijnland. Te München-Gladbach kan men inderdaad horen :

Alle meine Fingerlein sollen einmal Tierlein sein:  
Dieser Daumen dick und rund ist ein grosser Haushofhund,  
Zeigefinger ist ein stolzes Pferd,  
Ist wohl tausend Taler wert.  
Mittelfinger ist die bunte Kuh,  
Sie schreit immer «muh, muh, muh»!  
Ringfinger ist ein Ziegenbock  
Mit dem langen Zottelrock.  
Und dies kleine Fingerlein  
Soll ein süßes Lämmlein sein.  
Alle Tierlein hopp, hopp, hopp,  
Laufen immer im Galopp,  
Laufen in den Stall hinein,  
Denn es wird bald dunkel sein.

Auteur en komponist zijn mij onbekend, net zoals de schrijver van het bij ons (tenminste langs leesboeken om) bekende :

Voici ma main, elle a cinq doigts.  
En voici deux, en voici trois.  
Celui-ci, le petit bonhomme,  
C'est mon gros pouce qu'il se nomme.  
L'index qui montre le chemin,  
C'est le second doigt de la main, enz.

\*  
\*   \*  
\*

In een 2e leerjaar worden rijmpjes aangeleerd zoals : Jan Kiekel en Jan Kakel. Die gingen samen uit. Jan Kiekel viel in 't water. Jan Kakel trok hem eruit. Toen kwam Jan Smal. Die lei hem op de wal. Toen kwam Jan Braat. Die lei hem op de straat, enz. (met Jan Tempel, Jan De Boer, Jan Vet, Jan Schaaap en Jan De Bakker, samen tien Jannen), met personificaties van de vingers.

Overigens, het in-het-water-vallen is een thema dat in heel wat rijmpjes voorkomt, ook buiten de zinspeling op de hand : Daar kwam ne pater, Hij viel in 't water, Daar kwam een puit, En hij trok hem eruit. - Pieter Pater viel in 't water. Pieter Puit kwam met zijn schuit. En hij haalde er Pieter Pater uit.

In de rijmpjesboeken worden de varianten met Duimelot opgenomen ; langs de lagere school worden bepaalde versies en deuntjes gepropageerd. Vroeger, bij het individueel doorgeven van de « versjes » was er meer variatie. vandaar de wisseling Duimelot - Duimerop, Lange Jaap - Jaak, Fikfak - Fikflak - Tiktak, enz.

Het kind leert spelend de namen van de vingers, zoals het ook later, via dezelfde methode, zijn letters en zijn cijfers zal afdreunen. Voor het geval met de cijfers verwijs ik naar het voorbeeld uit Halle : « Eén brak zijn been .... ». En de eerste lees-

boekjes met illustraties als « A is een aapje dat eet uit zijn poot » enz., zijn overbekend. Albe heeft het systeem uitstekend geïllustreerd wat betreft de muzieknoten : Ik heet do. Mijn toets heet zo. Mijn toon klinkt zo. Ik ben de A van 't alfabet, dat in muziek werd omgezet, enz. (*Doremifasollasido*. Borgerhout, 1958). Men denke eveneens aan het spel bij het aanleren van de maanden : Dertig dagen heeft november, april, juni en september. De andere hebben dertig en één, uitgenomen februari alleen, enz.

Bij bepaalde toepassingen moet worden uitgegaan van de volkse didactiek die Poirters in zijn ABC heeft aangewend : A = Alea (Dobbelsteen), B = Blasphemia (Blasphemien), C = Contentio (Crakeelen), D = Dolus (Bedrog), enz. Een ander letterspel van Poirters is overigens het bij mekaar brengen van ideeën rond één kern die dan met dezelfde letter begint : A = astrologia, alchimia, alea, enz.

Onze nog levende ABC-rijmpjes zijn slechts gecommmercialiseerde resten uit de theorie dat letters een magische betekenis hadden. Er is een reusachtige afstand tussen de combinatietafel van Raymundus Lullus, het maniërisme dat ons bekend is in de ontleding van de naam Maria en de moderne versjes.

Wij hebben gewezen op het feit dat de vingers, maar ook de cijfers of de maanden al spelend benoemd werden. In het Zuidafrikaans komen ook andere lichaamsdelen aan de beurt : Koolkoppie (licht tikje op het voorhoofd), Traan-ogie (druk het oogje toe), Uitsnuitje (druk het neusje toe), Lepel-happie (leg uw vinger op het mondje), Kennebakkie (neem het kinnetje tussen twee vingers), Hol-gaatjie (een drukje in de nek), Melkvaatjie (een snel drukje op de maag). Voor de hier benoemde lichaamsdelen zijn er tientallen varianten.

Hugonne DE MAN.

---

UIT OUDE PAPIEREN :

HET HUREN VAN EEN KOE

Jan van Elewijt verhuurt aan Hubertus van der Borch, landbouwer te Asse «eene swerte hoorne koeybeest,» aan volgende voorwaarden: «de acceptant moet de koeybeest onderhouden gelijk een beest moet onderhouden worden van aet ende dranck, tot half hoymaent toekomende van desen jaere 1727» (de akt is van 10-2-1727). De acceptant moet alsdan de koe terugleveren in dezelfde staat als hij het dier ontving. Inmiddels heeft hij het genot van de melk van het dier. Hiervoor moet hij niets betalen dan alleen een voeder mest (RAB., Notariaat, 5943).

Waarom duurt de lening tot half-juli? Omdat vroeger het melkvee vanaf half juli, al «droog stond», t.t.z. dat van half juli de laktatieperiode gedaan was.

Het huren van een koe bestond dus vroeger ook in onze streek, zowel als (nog bij de aanvang van deze eeuw) in Hageland en de Kempen. Met dit verschil nochtans dat de bovenstaande voorwaarden heel wat eerlijker zijn dan de woekerpraktijken die schering en inslag waren bij het huren van koeien in Hageland en Kempen (1).

P.L.

---

(1) Zie hierover mijn *Geschiedenis van de Landbouw*, deel I, blz. 235.



## BOEK EN TIJDSCHRIFT

Rob. van Passen, *Geschiedenis van Kontich*. Uitgave van het Gemeentebestuur van Kontich, 1964 (1073 blz., geïllustreerd). Prijs : tot 1 januari 1965 : 350 fr. ; na die datum : 500 fr.

Wie zich bezighoudt met problemen in verband met lokale geschiedenis, kent de klachten over de tekorten. « Hoe meer ik ze (de dorpsgeschiedenissen) lees, hoe meer ik mij gesterkt voel in mijn overtuiging, dat het te vroeg is om bij ons dorpsgeschiedenis te schrijven » (prof. J. Dhondt), — tenzij men de culturele en de politieke instellingen, net zoals de sociale structuur van de betrokken streek goed zou hebben kunnen bepalen. Dan pas zou in zo een ruim kader het plaatselijke mogen aan de beurt komen.

De droom van prof. Dhondt gaat nu in vervulling : het werk dat zopas door het Gemeentebestuur van Kontich werd uitgegeven, is niet alleen een unieke materiële prestatie, maar ook de geest is er nieuw. Deze geschiedenis « kan beschouwd worden als de weerspiegeling op lokaal vlak van de grote gebeurtenissen van ons land en ons continent, gebeurtenissen die wij de lezer, tot beter begrip van de plaatselijke toestanden, bondig in herinnering brengen » (Van Pasen, op. laud. 10) en dit programma wordt ook verwezenlijkt.

De bodenvondsten en de plaatsnamen komen aan het woord met de gegevens die het wegennet, de moeder- en dochterparochie, de lokale bedrijvigheid en de handel hebben kunnen bezorgen. En in dat kader staat de mens: de boer, de arbeider, de ambtenaar, de kasteelheer en de gestrafte. De gedragingen stemmen overeen met de toen geldende religieuze of juridische voorschriften. - die in het werk steeds hun beurt krijgen, of er zijn de excessen.

Er wordt m.a.w. steeds terecht herinnerd aan de gegevens die de streek, het dorp, het tijdsgewricht en de gemeenschap opleverden. Dan pas komt de «intimiteit» of de sociale projectie, geïllustreerd door tientallen sprekende feiten en feitjes.

Prof. Van Passen heeft zich de moeite getroost ook zijn middeleeuwse teksten leesbaar te maken door passende verklaringen. Dat was ook het geval met de toponiemen, die ten andere ook heel wat interessante besluiten hebben mogelijk gemaakt. Dat was vanzelfsprekend, want de auteur kan hier op heel wat ervaring bogen: ik moge slechts herinneren aan zijn *Toponymie van Kontich en Lint*, een werk dat, in 1962, werd bekroond en uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie.

Wie in zijn bibliotheek over een model-geschiedenis wil beschikken, wie de ambitie heeft zelf een lokale monografie op te stellen, moet bij Van Passen in de leer komen !

Het strekt het Gemeentebestuur tot lof dat het deze merkwaardige actie heeft willen mogelijk maken.

Louis De Man

Prof. Dr. Hans-Friedrich Rosenfeld, *Kindesfoot : Ursprung und Verbreitung einer Hansisch-Niederdeutschen Brauchtumsbezeichnung*. Overdruk uit : Societas Scientiarum Fennica, Commentationes Humanarum Litterarum XXXVI. 1. - 58 blzz.

Het Nederduits *Kindesfoot* is de naam van een gebak (het duidt ook een lekkernij of een 'koffietafel' aan) dat door de moeder, bij de geboorte van haar kind, aan de bezoeksters wordt aangeboden. De belangstelling voor dit traditioneel woord is de aanleiding geweest tot een zeer grondige studie van de symboliek bij de geboorte. En hierbij werd gebruik gemaakt van een rijke synonymiek, van heel wat secundaire betekenissen en van oude lokale gewoonten. Een tweede begrip, het doopmaal, werd even boeiend onderzocht.

De bijdrage is een prachtige combinatie van volkskundige, dialectgeografische en etymologische gegevens of vondsten, - waar- bij, naast de Scandinavische items, ook het Nederlands werd betrokken.

Louis De Man

*Vlaamse begijnhoven II.* — Verleden jaar gaf de VTB en de VAB een kalender uit gewijd aan de begijnhoven. Dit lofwaardig initiatief wordt nu verder uitgewerkt (wat voorzien was) door de tweede en laatste reeks zeer mooie platen met documentaire en artistieke waarde.

#### BELANGRIJK BERICHT

Wegens de voortdurende stijgende papier- en druk- kosten zijn we genoodzaakt vanaf 1 januari 1965 het contributiegeld op 150 fr. te brengen.

Wij durven hopen dat onze leden ons trouw blijven en hun contributie tijdig zullen willen vereffenen.

## INHOUDSTAFEL VAN DE XLVII<sup>e</sup> JAARGANG (1964)

### PLAATSELIJKE GESCHIEDENIS

R. BORREMANS, De streek van Halle, van de Voorgeschiedenis tot de vroege Middeleeuwen 229-248, 317-334,	402-404
L. CEYSSENS, O.F.M., Jacobus Zegers, drukker te Leuven	204-216
P. CNOPS, Graven en grafzerken in en om de St.-Vincentiuskerk te Evere	1-28
P. DE FRAINE, Enkele dokumenten betreffende de hydrografie van het land van Aarschot in de XVI <sup>e</sup> eeuw	35-48
J.J. FEYEN, De zingende klokken in Grimbergens abdijtoren	249-262
P. LEYNEN, Uit de kerkelijke geschiedenis van Leefdaal	314-316
P. LINDEMANS, Huisnamen in oud-Brussel	263-264
J. MELKENBEECK, Heraldiek der gemeenten van Vlaams-Brabant	97-129
A. MEULEMANS, De Leuvense watermolens	49-63
—, Leuvense ambachten: De Maalders	271-300
J. SPANHOVE, Relas over het Frans bewind te Kobbegem	433-437
—, Asse 1729	476-478
C. THEYS, Over de Fransen en de omwenteling van 1830 in een oud dagboek	265-270
A.V.H., Helmet	33-34
G. VAN HERREWEGHEN, Het oudste cijnsboek van Pamel (1391)	169-203
—, Het wapen van de Ridders van Ledeberg	438-456
J. VERBESSELT, De zeven erfheren van Lakem en hun keure uit de 14 <sup>e</sup> eeuw	139-164
Dom W. VERLEYEN, O.S.B., De roepingen te Affligem in de 18 <sup>e</sup> eeuw	217-219
J. VRANCKEN, Het oude Zelem	369-392

### *Uit oude papieren :*

H. HERDIES, De brouwerij Den Sirooppot te Ukkel	76
—, Een woedende pachter	437
—, Apotheekmateriaal in 1719	456
P. LINDEMANS, Een brandbrief (1546)	129
—, Testamentaire beschikkingen	262
—, Huisnamen in Oud-Brussel	263-264
—, Have en goed van een schaapherder	264
—, Mazenzele - St.-Pietersverering	270
—, Het hof te Marselaar (onder Malderen)	316
—, Het huren van een koe	486
A. MEULEMANS, Het dankbare vaderland	63
—, Controle op de reizigers	300
—, Olie als drinkgeld	341
—, Surge qui dormis	368
—, Een aankoop van molenstenen omstreeks 1600	392
—, Te Leuven zijn er «knoessels» en «knoessels»...	470
J. SPANHOVE, Gansrijden	475
C. THEYS, Een huishoudrekening in 1832	264

### KUNSTGESCHIEDENIS EN ARCHEOLOGIE

R. BORREMANS, De streek van Halle, van de Voorgeschiedenis tot de vroege Middeleeuwen 229-248, 317-334,	402-404
J.J. FEYEN, De zingende klokken in Grimbergens abdijtoren	249-262
T.J. GERITS, O. Praem, Een preekstoel van G.I. Kerrick	471-475
G. VAN HERREWEGHEN, Het oudste cijnsboek van Pamel	169-203
J. VERBESSELT, Brabantse Kroniek. Monumentenzorg: Nederover-Heembeek, Hamme, Grimbergen	79-80

## BIOGRAFIE EN FAMILIEKUNDE

- L. CEYSSENS, O.F.M., Godfried van de Moortele, een Jansenistisch advocaat (1594-16??) 130-138  
 — , Jacobus Zegers, Drukker te Leuven († 1644) 204-216
- P. CNOPS, Graven en grafzerken in en om de St.-Vincentiuskerk te Evere 1-28
- J. COOLS, De Haachtse familie Grietens 64-73, 220-228
- P. LEYNEN, Familie De Smeth 457-470
- J. MELKENBEECK, Heraldiek der gemeenten van Vlaams-Brabant 97-129
- C. THEYS, Over de Fransen en de omwenteling van 1830 in een oud dagboek (P.J. Tellier) 265-270
- G. VAN HERREWEGHEN, Het oudste cijnsboek van Pamel 169-203  
 — , Het wapen van de Ridders van Ledeberg 438-456
- Dom W. VERLEYEN, Oude Brabantse geslachten, Engels 342-366

## HERALDIEK

- P. CNOPS, Graven en grafzerken in en om de St.-Vincentiuskerk te Evere 1-28
- J. MELKENBEECK, Heraldiek der gemeenten van Vlaams-Brabant: Alseberg, Baal, Goetsenhoven, Haasrode, Hever, Humbeek, Keerbergen, Langdorp, Leefdaal, Linkebeek, Machelen, Melsbroek, Pepingen, Peutie, St.-Katharina-Lombeek, St.-Pieters-Woluwe, Veltem-Beisem, Zellik, Zemst, Zittert, Lummen 97-129
- G. VAN HERREWEGHEN, Het wapen van de Ridders van Ledeberg 438-456

## VOLKSKUNDE

- P. LINDEMANS, De Seef 29-32  
 — , De boer is gepasseerd 337-341  
 — , Een boerenwoonst te Loonbeek in 1763 367-368
- J. VERBESSELT, Brabantse Kroniek. Het gildeleven in Brabant: Haacht, Weerde, Zoutleeuw 77-79
- Uit het vroegere volksleven :*
- C.T., Wandaden te Heverlee 48  
 — , In slavernij in Barbarije 96

## TOPONYMIE

- R. BORREMANS, De streek van Halle van de voorgeschiedenis tot de vroege Middeleeuwen 229-248, 317-334, 402-404
- P. LINDEMANS, Huisnamen in Oud-Brussel 263-264
- G. VAN HERREWEGHEN, Het oudste cijnsboek van Pamel 169-203

## LETTERKUNDE

- A. VAN HAGELAND, De Zwanezang van de Rederijkers 301-313

## BIBLIOGRAFIE

- L. CEYSSENS, O.F.M., Jacobus Zegers, drukker te Leuven († 1644) 204-216

## DIALECTOLOGIE

*Brabantse woorden* door L. DE MAN en medewerkers:

arazje	393	brug	396
beschaar	393-394	fidok	394-395
beuzze	393	gat	396

gorge	397	kittig	393-394
kats	396	lepe	395
kappen	393-394	losgat	396
katoen	393	mennegat	395-397
keel	395-397	oprij	396
keits	396	sjek	396
kelle	397	uuste	395
kiffen	393-394	varen	393
kil	397		
V. DE LEYN, Witloofteelt in Kortenberg			335-336
H. DE MAN, Hand en vingers			479-486
P. LINDEMANS, De Seef			29-32
—, Een boerenwoning te Loonbeek in 1763			367-368
J.L. PAUWELS, De taal te Aarschot			81-96
J. WAUTERS, Woordenschat uit de wereld der asperges			334-335

### VERSLAGEN EN MEDEDELINGEN

P. CNOPS, Jaarverslag 1963	165-167
Bestuur van het Genootschap	168
Dringende oproep	168, 488

### BOEK EN TIJDSCHRIFT

Bibliografie van de geschiedenis van het boek in België	74, 401
J. DESCHAMPS, De catalogus van de middelnederlandse handschriften van de K.B. van België	74-75
KALENDERS van de V.T.B.	74, 488
J. LALLEMAND, Trésor d'antoniniens à Sterrebeek	75
A. MAES, Rouge-Cloître, Rood-Klooster Oost-Brabant	398
Overijse	400-401
H.F. ROSENFELD, Kinesfoot	74
Cl. SEIGNOLLE, Le Folklore de la Provence	488
—, Les évangiles du Diable selon la croyance populaire	75
J. SPANHOVE M.S.C., De grafstenen binnen de kerk van Asse	399
Sweerts - genealogie	398
Tablettes du Brabant V	399-400
R. VAN PASSEN, Geschiedenis van Kontich	400
J. WEYNS, Bakhuis en broodbakken in Vlaanderen	487
	76

### ILLUSTRATIES

ANDERLECHT, Merovingisch graf	Bijlage, afb. 24
BELGIE, Kaart van de Romeinse wegen	Bijlage, afb. 12
BUIZINGEN, Gallo-Romeinse dakpannenoven	Bijlage, afb. 23
DENDERWINDEKE, Bronzen onderdeel van wagen, gevonden in de omgeving van de Gallo-Romeinse weg van Kester naar de Dender	Bijlage, afb. 13
DWORP, Meigemheide. Situatiekaartje van de Neolithische en Gallo-Romeinse nederzettingen	Bijlage, afb. 8
EVERE, Het Hooghuis	12
—, Wapenschilden en grafzerken	1-28
HALLE, Halderbos. Silexwerktuigen, bijl uit schilfersteen	Bijlage, afb. 6
—, Omgeving. Situatiekaarten van de pre-romeinse wegen	Bijlage, afb. 10
—, Oorsprong van Halle, voor-Romeins, Romeins, Merovingisch en Karolingisch tijdperk (kaarten)	Bijl., afb. 24 25
—, Nederzettingen en bodem in de streek van Halle (kaarten)	Bijlage, afb. 24 25
—, De ontwikkeling van Halle (drie kaarten)	Bijlage, afb. 25-27
—, Archeologische kaart van de streek	Bijlage, afb. 28

IMPDE, De dorpskom in 1786	vignet op kaft 1-2
KASTEELBRAKEL, Bruyère-Mathias. Situatiekaartje van de Neolithische nederzetting. Bewerkte silex	Bijl. afb. 9
KESTER, Heide, situatiekaart van de Neolithische nederzetting	Bijl., afb. 1
— , Heide, toestand in 1945. Op het voorplan vindplaats van Neolithisch maalsteenfragment	bijlage, afb. 2
— , Heide, vondsten: maalsteenfragment en bewerkte silex	Bijlage, afb. 3
— , Terra sigillatascherven en vondsten uit de Gallo-Romeinse vicus	Bijlage, afb. 14-18
LAKEN, De kerk van Laken met de pastorie, volgens A. Sanderus, 1727	141
— , Drootbeek, volgens H. Collaert, 16e eeuw	142
— , Coensborch, volgens A. Sanderus, 1727	143
— , Het kasteel van de heren van Beersel, A. Sanderus, 1727	144
— , Ter Plast, volgens H. Collaert, 16e eeuw	145
— , Plattegrond in de 18e eeuw	146
— , Het Groot Hof, A. Sanderus, 1727	147
LEMBEEK, Silexbijlen	Bijlage, afb. 5
LETTELINGEN, Situatiekaart van de Gallo-Romeinse grafvelden	Bijlage, afb. 19
— , Vondsten uit de grafvelden	Bijlage, afb. 20-22
LONDERZEEL, Het kasteel: Drie Torens	vignet op kaft 3-4
PAMEL, Joost Vijt en zijn vrouw Isabella Borluut	175
— , Plattegrond met de ligging van de Borgstad	193
PEPINGEN, Manebroek. Voorwerpen uit de Neolithische nederzetting	Bijlage, afb. 4
SINT-GENESIUS-RODE. Neolithische nederzettingen	Bijlage, afb. 7
UKKEL, Neolithische nederzettingen	Bijlage, afb. 7
ZELEM, Kartuise van Zelem	383-384
— , Ingangspoort van de Kartuise met het beeld van St.-Jan Baptist	386
— , Ingangspoort van het Kartuizerklooster	387
ZENNESTREEK, Archeologische kaart van de Zennestreek tussen Brussel en Zinnik	Bijlage, afb. 11

### *Heraldiek*

FAMILIEWAPENS : Aerts 22, de Guchteneere 25, De Janti 23, Heymans 15, Hobos 447, van Arenberg 105, van Boechout 105, Van den Berghe 14, van Halle 9, van Meldert 9, Van Steynemeulen 25, Vyt 176, Vits 9.	
GEMEENTEWAPENS : Baal	128
Goetsenhoven, Haasrode, Hever, Humbeek, Keerbergen, Langdorp, Leefdaal, Linkebeek, Machelen, Melsbroek, Peutie, St.-Katharina-Lombeek, St.-Pieters-Woluwe, Veltem-Beisem, Zellik, Zittert-Lummen	98
Pamel	438, 441
SCHEPENZEGELS : Alseberg, Humbeek, Leefdaal, Melsbroek, Pepingen, Rode, Zellik, Zemst, Zittert	105
Ledeberg	444, 446
Meise XVe eeuw	Vignet op kaft 5-6
Wemmel, 1410	Vignet op kaft 7-8
Jette, XVIe eeuw	Vignet op kaft 9-10
Wolvertem, 1527	Vignet op kaft 11-12
Strooien graanvat	367

- Fr. MAES, *Wezembeek-Oppem vroeger en nu*, 60 F (voor de leden: 40 F).  
 Fr. MAES, *Kortenbergh, zijn Abdij, zijn oude woningen*, 50 F; voor de leden: 35 F. — *Idem*, *Oude woningen te Zaventem*, 40 F; voor de leden: 30 F. — *Idem*, *Omheen de kerk van Teruwuren*, 40 F; voor de leden: 30 F. — *Idem*, *Meerbeek en zijn verleden*, 51 blz., ill., 50 F; voor de leden: 35 F.  
 A. TOILEBEEK, *Het klooster van de Berg Sion te Brussel*, 68 blz., 60 F; voor de leden: 40 F.

#### IV. Iconografie van Vlaams-Brabant, door A. VERBOUWE.

1. *Kanton Aarschot* (uitverkocht). — 2. *Kanton Diest* (uitverkocht). — 3. *Kanton Assche*, 72 blz., ill. 75 F (voor de leden: 50 F) — 4. *Kanton Wolvertem*, 92 blz., ill., 90 F (voor de leden: 60 F). — 5. *Kanton Tienen*, 53 blz., ill. 75 F (voor de leden: 50 F). — 6. *Kanton Vilvoorde*, 136 blz., ill. 135 F (voor de leden: 90 F). — 7. *Kant n Zoutleeuw*, 37 blz., ill. 60 F (voor de leden: 40 F). — 8. *Kanton St.-Kwintens-Lennik*, 52 blz., ill. 75 F (voor de leden: 50 F).  
 W. VAN DEN STEENE, *Iconografie van het Belgisch Parlementsgebouw*, ill. 60 F; voor de leden: 40 F.

#### V. Toponymie van Vlaams-Brabant.

- De volgende werken zijn te bestellen op het Instituut voor VI Naamkunde, E. van Evenstraat 10a, Leuven (postrekening nr. 162.831, H.J. van de Wijer, Leuven):  
 J. LINDEMANS, *Westbrabantse plaatsnamen: Baardegem Beersel, Beert, Beigem, Bekkerzeel, Drogenbosch, Bellingen, Bogaarden, Borchlombek, elk deeltje: 35 F*.  
 J. LINDEMANS en C. THEYS, *Toponymie van Dworp*, 80 F. — J. LINDEMANS, *Toponymie van Asse: 150 F*. — Ed. DEWOLFS, *Top. van Tienen: 60 F*. — J. LINDEMANS, *De Frankische Kolonisatie in Brabant: 50 F*. — J. LINDEMANS, *Een Saksische vesting in Brabant: 20 F*.

#### VI. Brabantse Anthroponymie.

- J. LINDEMANS, *Brabantse persoonsnamen in de XIIIe en XIVe eeuw*, 60 F. — L. DE MAN, *Vondelingen en hun naamgeving*, 60 F. — Te bestellen, mits betaling van het bedrag, op het Instituut voor VI. Naamkunde (p. rek. nr. 162.831, H. J. van de Wijer, Leuven).

#### VII. Brabantse Heraldiek.

- J. MELKENBEECK, *De Gemeentewapens van Vlaamsch-Brabant*, 48 blz. ill. (1947), 60 F (voor de leden: 40 F). — *Idem*, *Emblemen van de landbouw en het bedrijfsleven in de heraldiek*, ill. 14 blz., 30 F; voor de leden: 20 F.

#### VIII. Oude Brabantse Geslachten.

(De met \* aangeduide deeltjes zijn uitverkocht)

1. *Pipenpoy*, 60 F — \*2. *van Overstracten*. — \*3. *Wambacq*. — \*4. *Goossens*. — \*5. *van Ginderachter*. — \*6. *Covens*. — \*7. *de Ridder*. — \*8. *Meerte*. — \*9. *Pasteels*, 5 F — \*10. *van der Hasselt*. — \*11. *De Keyser*. — \*12. *Van Bever*. — 13. *van den Hetvel*, 5 F. — \*14. *Stroobant*. — 15. *van Mulders* en 16. *'t Sas*, samen 15 F. — \*17. *De Smedt* — \*18. *van Ophem*. — 19. *de Hertoghe*, 10 F. — 20. *Rogghe*, 5 F. — \*21. *Vereertbrugghen*, 15 F. — 22. *Van den Nieuwenhove*, 20 F. — 23. *de Kempeneer*, 20 F. — 24. *Stuckens*, 20 F. — 25. *Lindemans*, 40 F. — 26. *De Smeth*, 40 F. — 27. *Van Nuffel*, 40 F. — 28. *Van Lierde*, 20 F. — 29. *Van Wayenbergh*, 30 F. — 30. *De Boeck*, 30 F — 31. *van der Meeren*, 40 F. — 32. *Van der Elst* en 33. *Walckiers*, samen 40 F. — 34. *Evenepoel*, 30 F. — 35. *Stallaert*, 30 F. — 36. *van den Bossche*, 40 F. — 37. en 38. *van Marselaer en De Rijke*, 39. *Paridaens*, 30 F. — 40. *van Hagendoren*, 30 F. — 41. *Wauters, Fierens, De Smeth*, 20 F. — 42. *Grietens*, 30 F. — 43. *Theys*, 30 F.  
 Jan LINDEMANS, *Van Meiseniersbloed*, 252 blz., 270 F; — voor de leden: 180 F.  
 Leo LINDEMANS, *De voorouders van Jan III, hertog van Brabant*, 40 blz., 50 F; voor de leden: 30 F.  
 A. MALCORPS, *Duizend Van Beethovens*, 110 F; — voor de leden: 80 F.

#### IX. Folklore en Varia.

- ALBUM Dr. JAN LINDEMANS. Ingen. 300 F; geb. 375 F; voor de leden resp. 200 en 250 F.  
 Henri PAUWELS, *De Vlaamsch-Brabander*, 20 F.  
 Jan LINDEMANS, *O.-L.-Vrouw in 't Hammeken (Zemst)*, 20 F.  
 Pieter CNOPS, *Mariaverering te Evere*, 30 F.  
 A. VAN HAGELAND, *Folkloristische Mengelingen uit het Hageland*, 20 F.  
 P. CNOPS, *Bijdrage tot de bibliografie van de stad Brussel*, 30 F, voor de leden: 20 F.

## INHOUD VAN DEZE AFLEVERING

J. SPANHOVE, msc, Relas over het Frans bewind te Kobbegem	433-437
G. VAN HERREWEGHEN, Het wapen van de ridders van Ledeberg	438-456
P. LEYNEN, De Smeth	457-470
T.J. GERITS, O. Praem, Een preekstoel van G.I. Kerrix voor de kapel van St.-Job te Ukkel-Carlo	471-475
J. SPANHOVE, msc, Asse 1729 — Eigen zitplaatsen, ijdele vrouwen, lichtzinnige schepenen	476-478
H. DE MAN, Hand en vingers	479-486
Boek en tijdschrift	487-488
Belangrijk bericht	488
Inhoudstafel van de XLVIIe Jaargang (1964)	489-492

### *Uit oude papieren*

H.H., Een woedende pachter	437
H.H., Apotheekmateriaal in 1719	456
A.M., Te Leuven zijn er «knoessels» en «knoessels»...	470
J.S., Gansrijden	475
P.L., Het huren van een koe	486

— *De ondertekende artikels worden onder de verantwoordelijkheid van hun auteur gepubliceerd.*

## BOEKHANDEL

Wij vestigen er de aandacht van de leden op dat voortaan alle bestellingen van vroegere jaargangen van het Tijdschrift en alle andere uitgaven van het Genootschap moeten gedaan worden bij de Algemeen Beheerder, *J. Verbesselt*, Ransbeekstraat, Neder-Over-Heembeek. De betaling wordt VOORAF gedaan op postrekening nr. 5170.40 van het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant, Brussel.

Drukk. G. Veys, Pittem.